

WELAT

Nanfirosê
Helebçeyê
Emerê Xewer

Bax û seyrangeha heyamekê Helebçeya şehîd

Nûce

Mifteya demokrasiyê:
Kêşeya kurdî

Rûpel 3

Amed Tigrîs

Heram naxwe, lê nanê xwe
li avdonka wê dixe

Rûpel 7

Doc.Dr. H. Gerger

Şer civaka tirk
gemarî dike

Rûpel 15

NAVEROK

Düzgün Deniz: Ji bo bîranîna
Apê Karl

4

Roşen M. Aksoy: Di sîtila cazûyan de
nêçîra çepgiran

7

M. Ronak: Di warê muzika kurdî
ya nûjen de çeyeke cihê: Min Çi Dî

13

Ji
Xwendevan

HÊVÎ ji bo jiyanê sedema herî girîng e. Taswîra jiyanek bêhêvî ne mimkûn e. Weki hêviya kesan, hêviya neteweyan ji ji bo berdewamîyê, merceke herî mezin e. Zagona Jiyane, zagona bêdilsewat e. Weki çemekî bêserî dîherike. Li dîjî vê herikîna bêserî ajneyantîye stîyasi ferz e. Di jiyanê de navê vê ajneyantîye hêvî ye. Bêparmayîna ji hêviye nezanîya avjentîye noqbûn e. Di dîrokê de bêhejmar gel ji ber bêhêvibûnê li dîjî herikîna gemî bêserî kîrin hawar lê çi seyde ji noqbûnê xelas nebûn.

Lê kurdan tu car hêviya rojên azad û rîzgarîyê winda nekir. Lê hêviya neteweyan ji wekî yên kesan her dem nabe yek. Car heye wekî gulên avrêlê sîn dibe û dibîşkeve. Car heye ji wekî gulên nexwes diçilmise û tê qada mirinê. Ji rojên ku hêviya me herî gur û sîn dibe yek ji roja Newrozê ye. Newroza hemû Kawayê Hemdem û ya gelê kurd pîroz be.

MURADÊ SURUCÎ/MİSİS

Li ser navê keçikîn kurd ji we re zor zor spas dikim. Xebatkarên hêja daxwaziyeke min ji we heye. Ji ber ku jina kurd bi sed salan koletiya koleyen kîriye, çavén wê kor, zimanê wê qut kîrine. Tim di bin fermaña mîrân de jiyaye. Lî belê, ev ne qeder e. Ger jina kurd bixwaze û li hemberî vê bêrûmettiye serê xwe rake wê dengê jîna kurd bilind bibe. Pêwest e neyê jîbîrkîrin ku Besê, Zekiye, Rewgen, Zilan, Bêrivan û Ronahî ji jînîn kurd in.

Min dibistan nexwendîye. Ez bi saya hevaleki fêri xwendin û nîfîsandina bi kurdî û tirkî bûme. Ger kîmasyîn min hebin lêborînê dîxwazim.

SOZDAR BÊMAL/ TARSUS

Me rewşenbîriyeke
nûjen divê

SAMÎ TAN

Sîn û şahî di nav hev de ne. Di dîroka me ya neteweyî de ji bo vê rewşê nimûneyen herî balkêş Newroz û Helebçe ne. Helbestvanekî kurd ev rewş, bi gotinê "Newroz di hembêza Helebçê de şehîd ket.", anîye zimên. Cejna me ya herî mezin Newroz, çend rojan bi pişti tevkujaya Helebçeyê tê. Pişî caran çalakiyên bîranîna Helebçeyê û pîrozkirina Newrozê tevî hev dibin.

Li aliyê din di nava şer û pevçûnê de hêviya aştiyê bilind dibe. Ev heyama ku iro em tê re derbas dibin, heyama şoreşê ye. Di germahî û çalakiyên vê demê de, pişî caran haya mirov ji bayê felekê na-be. Di nav mij û morana demê de dibe ku mirov pêsiya xwe baş nebîne.

Lê qada siyasi valahiyê napejirîne. Lewre ji divê em bi taybetî di qada legal de bi zanañi û xurtî cihê xwe bigirin. Em rî nedîn kesî ku li ser navê me tevdîr û planan bigerînin.

Ev valahî bi zanyar û rewşenbîran tê dagirtin. Lewre ji di serî de pêwest e, rengê rewşenbîriya kurdêni li Bakur bê

guhartin. Divê rewşenbîrê nû xwe bi nirx û hêjahiyen neteweyî bipêce. Hay ji dîrok, ziman, çanda xwe hebe û li her platformê bêtirs wan nirxan biparêze. Pêşî bi xwe, pişt re ji bi kesen din nasnamaya xwe ya neteweyî bide pejirandin.

Ji bo vê yekê ji divê derfetên xwehê-votinê bênen peydakirin. Sîstema perwerdehiyê ya tîrkan, piraniya weşanen bi zimanê tirkî propagandayeke neyînî li dijî hebûna kurdan dîkin. Kesen ku li dibistanen tîrkan têne hêvotin, di serî de zimanê xwe, hemû nirxen xwe biçûk dibînin.

Heta niha ji ber sîstema perwerdehiyê ya tîrkan em ji hemû nirx û hêjahiyen xwe dûr ketine. Kesen me yênu ku têkoşîna neteweyî didin ji, bi giştî di wateya girîngîya van nirxan negîhîstine. Dîroka xwe, gelê xwe, zimanê xwe çanda xwe baş nas nakin.

Divê em ji xwe bipirsin: Gelo em li ser dîroka xwe ci dizanî? Çiqas haya me ji rewşa gelê me heye; ne tenê li Bakur, li hemû parçeyen welêt? Em çiqas zimanê xwe nas dîkin? Gelo çend kes ji

me zimanê xwe bi qasî tirkî dizanî, dîroka xwe bi qasî dîroka tîrkan dizanî? Divê bersiva van pîrsan bê dayîn.

Heta roja iro rewşenbîrê me yêna ba-kurî hemû xebatên xwe bi zimanê xelkê kirine. Hinekan li ser zimanê kurdî bi tirkî pirtûk nîvîsîne. Li ser dîroka kurdan dinivîsin, lê di nav çavkaniyê wan de dîrokzanekî kurd nîn e. Divê bê gotin ku dema mirov bala xwe dide lêkolînê kese-n biyan, tê dîtin ku wan ji gelek çavkaniyê lêkolîneren kurd sôd wergirtine.

Heta em vê rewşê, aango vî rengê rewşenbîriyê neguhîrîn, em nikarin nasnamaya xwe û daxwazên xwe yêneteweyî bi kesî bidin pejirandin. Lewre me hêbi xwe nedaye pejirandin. Li gorî gelek rewşenbîrê me, zimanê kurdî zimanê stran û çirokan e, gotarêni siyasi, fel-feseyî, zanistî pê nayen nîvîsîn. Divê pêşî ev mantiq bê guhartin.

Ez bawer im, edî dema guherînê hâtiye. Hinek nîşaneyen ku hêviyê xurt dîkin ji hene. Nîvîsa M. Can Yüce ya ku roja 13'ê mehî di rojnameya Demokrasiyê de derket mînakeke baş bû. Ez bi hêviya aşti û azadiyê cejna gelê kurd pîroz dikim û lanetê li kujeran dîbarînim.

Newroz banga azadiyê ye

Newroz di cewherê xwe de azadî ye, wekhevî ye, serfirazî ye, mirovatî ye û berxwedan e. Gava ku jiyan, welat, çand û wêjeya geleki ji destê wî diçê, wê demê ji bo wî gelî li derveyî xebat û şerê jiyanê tu rî namîne.

dostêni gel tê bikaranîn.

Gelê Kurdistanê di vê mijarê de ji beriya PKK'ê di destpêka xebata xwê de li ser vê yekê bi giranî sekiniye, bi taybetî ji ji bo ku rî veke li pêsiya banga gelê kurd, bi taybetî agirê Newrozê xurt kir. Lewre agirê Newrozê bi şerê xwe bangeke ji bo ronahiya gelan e. Çimkî Kawayê Hemdemî Mazlûm Doğan bi kesayetiya xwe ya nûjen agirê Newrozê pîroz kir û tu caran nehiş ku ev agir were ve-mirandin.

Di vê roja muqedes de berxwedana lehengenê welatê rojê Mazlûm Doğan, bû nîşan ji bo ronahiya mirovatîye. Çirûskîn agirê berxwedanê li tevayê deşt û çi-yayen Kurdistanê belav bû. İroj lehen-gen gelê kurd di bin pêşengiya serokê xwe de ji bo azadiya gelan û mirovatîye agirê Newrozê li canê ciwan ê welatê rojê pîroz dîkin. Weki Zekîya Alkan, Rahsan, Ronahî û Bêrîvan ji bo azadbûna mirovatîye canê xwe fedâ kirine. Ev fedâkirin ji roj bi roj agirê Newrozê xurt dîke. Her bi geşbûna agirê Newrozê re mirina dagirker û hevalbendêne wî nêzîk dibe. Li hemberî dagirkeran her dem bang pêwest e. Ji ber ku di pîri şorêsan de bang hatiye kîrin. İroj tevgera azadiyê bi rîhî Newrozê rîsteke (rol) wiha girîng

dilize. Hemû gelê Rojhilata Navîn di bînê şewqa ronahiya vê cejnê de dicivîne. Ev banga Newrozê ji bo mirovatîye xwediye roleke pir girîng e. Ji ber ku me-bestâ wê rojê xilasiya gelê bindest û mirovahîye ye.

Newroz govenda azadiyê ye. Xemla wê bi alên kesk, sor û zer dane neqîşandin. Ê ku li azadiya xwe digere û bixwaze li dijî faşîzmî şer bike divê cihê xwe di vê govenda Newrozê de bigire. Ji ber ku Newroz roja hêviyê ye, evînê ye û derketina li dijî bindestiyê û dagirkeriyê ye. Çirûskîn agirê Newrozê vekirina rengê xwezayê bixwe ye. Ü hatina biha-reke nû ye. Ev bihar ji di kesayetiya şahîden Newrozê de hatiye ziman û bûye nîşana jiyanekî nû.

Belê agirê Newrozê bangeke ji bo vêjînê ye ji bo mirovahîye li ser axa Mezopotamyayê. Agirê Newrozê hêza xerakirin û qetandina hemû zincirîn koletiyê ye. Banga Newrozê ji kesen azadîxwaz re mîna daweta dilanê ye. Yê ku ji ban-gan fêm neke, ne gengaz e ku ji tu tîşî fêm bike. Ji ber ku ev bang mîna tava li ezmana xuya ye. Mirovan ber bi xwe dikşîne. Lewre ev bang, banga yekîtiye û gurkîrîna şerê li hemberî paşverûti û kevneperestiyê ye.

NIVSKARÊ kurd Recep Maraşlı roja 6'ê adarê li Balafirgeha Esenboğayê ya Enqereyê tevî jîna xwe hate girtin. Li ser vê yekê Rêxistina Efûyê ya Navneteweyî (AI) banga çalakîya acil kir. Berpirsên Rêxistina Efûyê bi daxuyaniyekê xwestin ku wan di dema herf nêzîk de derxin dadgehê.

Di daxuyaniya AI'yê de tê diyarkirin ku di bin çav de dibe ku işkencyê li Recep Maraşlı û jîna wî bikin. Tê daxuyanî bi bîr dixe ku Maraşlı ji ber işkencya ku di sala 1984'an de ji aliyê tendurîstî ve xesiriye. Her wiha ji kesen pejnkar tê xwestin ku ji bo berdana Mârişyan ji rayedarê dewletê re nameyên protestoyî bisinîn.

KOMELEYA Mafen Mirovan (IHD) bi navê "Ji Ismail Beşikçi û Ramannê Wî re Azadî" kampanyayek da destpêkirin. Li ser vê kampanyayê Serokê Giştî yê İHD'ye Akın Birdal bi civîneke çapemeniyê li dar xist. Birdal di civîha ku li ber deriyê Girtîgeha Bursayê pêk hat de da zanîn ku Beşikçi, bi awayekî serbilind û azad ii dîjî ideolojiya fermî derkeleye û ji bo parastîna seretayê zanistê têkoşîneke hêja da-

Ji bo vê kampanyayê wê hin çalakîyen bi vî rengî bê lidarxistin: Serdana Ismail Beşikçi, berhevîrîna Îmzeyan, ji nivîskarê quncikan re şandina nameyan, ji girtîyen bîr û bawerîye re şandina nameyên piştigirîyê û lidarxistina meşa azadiyê.

NÜÇE

Mifteya demokrasiyê:

Kêşeya kurdî

Kesen ku beşdarî panela TOHAV'ê bûn dan zanîn ku kêşeya kurdî kêşeyeke siyasi ye û heta ew çareser nebe problemê Tirkîyeyê ji çareser nabin.

Heta niha ji bili kurdan her kesî li ser kêşeya kurdan hin tişt gotin, ligel vê, van de mîn dawî saziyên kurd ji dest avêtin hin çalakiyan. Wekî mînak, sala çûyi Enstituya Kurdî ya Stenbole konferansek li dar xist. Her wiha di 8'ê adarê de li 'Sepetçiler Kasrı'ya Stenbole Waqfa Lêkolînê Hiqûqa Civakî (TOHAV) panelek binavê "Susurluk, Rapora TÜSİAD'ê û Kêşeya Kurdî, Demokrasi û Tirkîyeyê" li dar xist. Panel ji aliyê Serokê TOHAV'ê Selim Okçuoglu ve hate idarekirin.

Prof. Dr. Mahir Kaynak, Cîgirê Serokê HADEP'ê Sedat Yurdaş û Cîgirê Serokê Giştî yê İHD'ê Mahmut Şakar wekî axiver beşdarî panelê bûn. Rojnameger Cengiz Çandar tevî ku hatibû vexwendin beşdar nebû.

Di panelê de axivergerê yekemîn Prof. Dr. Mahir Kaynak bû, Kaynak bi taybetî bal kişand ser aliyen pirsgirêkên navneteweyî û da zanîn ku, ji bo hêzên navneteweyî kurd û Tirkîye ne girîng in, ya girîng berjewendiyêwan ên li herêmêne.

Li gorî endamê MİT'ê yê berê Kaynak, hêzên navneteweyî ji bo ku Tirkîyeyê bi aliyeke ve bikişinin û pergaleke nû li Rojhilata Navîn pêk bînin, pirsgirêk kurd bi kar tînîn. Kaynak da xuyakirin ku ew pirsgirêk kurd kêşeya nasnameyî û mafen mirovan e, lê meseleyeke siyasi ye. Li gorî ditina Mahir Kaynak hêzên derveyî dixwazin sînorêne tezeweyî ji holê rakin, lewre ji doza kurdan derdixin pêş.

Prof. Kaynak, bûyera Susurlukê weki pevçuneke di navbera polis û artêşê de nirxand. Wî da zanîn ku artêş bi serê xwe dikare bi PKK'ê ser bike, lê hinek kesan kêşeya kurd ji xwe re kirine hinçet ji bo hêzeke alternatif li dijî artêşê ava bikin. Timêñ taybetî û sistema cerdevaniyê bi vî awayî derket holê. Li gorî nirxandina Prof. Kaynak bûyera Susurlukê qonaxek e di serê artêş û hêzên alternatif de. Ji ber ku ev hêz tê tasfiyekirin, germahiya ser vê kêm bibe, pêvajo nermbûnê wê dest pê bike.

Kaynak hevalbendiya RP-DYP weki hevalbendiyeke li dijî artêşê anî zimêñ û

da zanîn ku tekane aliyê her du partian ê hevpar dijberiya artêşê ye û armanca vê hevalbendiyeji şkenandina hêza artêşê ye. Ji ber ku dinya vê yekê dixwaze. Di şerî de navbera her du hêzan de iştimala şerî navxweyî ji, iştimala lihevhatînê ji heye. Lî diyar e ku, lihevhatîn pêk hatiye. Prof. Dr. Mahir Kaynak ji kurdan ji xwest ku ew daxwazên xwe zelaltir bikin.

Yurdaş li dij dîtinê Mahir Kaynak ên di warê nermbûna helwesta dewletê derkef û bi bîr xist ku dewlet dixwazê zaro-kên 3 salî hîmî tîrkî bike. Cîgirê Serokê Giştî yê HADEP'ê Yurdaş ji da zanîn ku divê pirsgirêka kurd di nav Tirkîyeyê de bê çareserkirin. Lewre di vê qonaxê de pirsgirêka demokrasî û kurd ji hev nayê cudakirin.

Sedat Yurdaş, 'tîrsa şeriatê' ji wekî

derkekiye holê. Şakar got ku dewlet dixwazê kurdan li dervayî qada siyasi bîhêle. Şakar wiha axivî:

"Li coğrafyaya Kurdistanê trajedyen mezin pêk hatin. Dema em tiştîn ku qewimîne ji gelê tîrk re vedibêjin şaş û mettel dimîn. Jêderka metirsîya cudabûnê, dewlet bi xwe ye. Kurd wekheviyê dixwazin. Di gel her tiştî di siyasetê de 'doza xwîndariyê' nabe. Divê projeke aştîyê bê çekirin"

Cîgirê Serokê Giştî yê İHD'ê Şakar, der barê çareserbûna pirsgirêka kurd de ji, di gel tabloyeke reşbînî, hêvîdarbûna xwe diyar kir. Wî xwest ku Rapora TÜSİAD'ê ji di nav de hewlîn ji bo aştîyê biçûk neyîn dîtin û li ber çavan bê gitin. Wî axaftina xwe wiha qedand:

"Li vê coğrafyayê çanda çanda şer heye. Lî belê çanda aştîyê nîn e. Lî, dişa jî divê me ji bo aştîyê hewl bidin xwe. Ew kesen ku 'edebiyata xîçikan' dîkin, her kesî dît ku bê çiqasî welatparêz in."

Di dawiya beşa yekemîn de Parêzer Selim Okçuoglu nirxandinek kir. Okçuoglu diyar kir ku ji bo demokrasiyê kurd dinamîkeke baş in û hêzên demokratik dikarin bi alikariya tevgera kurd probleman çareser bikin.

Di beşa pîrsan de beşdaran bi piranî pîrs arasteyî Mahir Kaynak kirin. Prof. Kaynak wekî çareseri du rî pêşniyazkirin. Yekemîn, bi başûrê Kurdistanê re yekbûn û pêkanîna federasyonek. Lî Kaynak da zanîn ku Pêkhatina vê yekê pir zor e.

Wekî çareseriya duyemîn, got ku divê li Başûr dewletteke kurd ava bibe û PKK'ê li wir bi cih be. Jixwe PKK wê li wir bibe partiya yekemîn. Ji ber ku partiyen din li ser têkiliyê eşîri ava bûne. Lî, ji aliyekî din ve divê mafen kurdên Tirkîyeyê yê nasnameyî û çandi bêneşin. Mahir Kaynak da zanîn ku rayedarê dewletê li hemberî wî reaksiyonike dijmînî nîşan didin, lê her ku diçe ji mecbûrî nîşî ramanîn wî dîbin.

Li aliyê Kaynak helwesta kurdan wekî helwesteke reaksiyoner bi nav kir û diyar ku bi vî awayî politîka nayê kirin.

Panela ku bi qasî sed kesî beşdar bûbûn, bi pîrs û bersivan qediya

MAZLUM DOĞAN

Ji aliyê rastê ve Sedat Yurdaş, Mahir Kaynak û Selim Okçuoglu

Prof. Dr. Kaynak ji bo helwesta artêşya ya li dijî Partiya Refahî ji bi taybetî li ser cudabûna nêrîna Refahî ya li hemberî dînyayê rawestîya. Kaynak der barê vê mijarê de wiha axivî: "Xema artêşêne parastina seretayê kemalîzmê û dijberiya İslamiyan e. Refah li dînyayê bi çavekî din dinêre, lewre ji Refah wê ji holê bê rakirin."

Cîgirê Serokê Giştî yê HADEP'ê Sedat Yurdaş bi bersivandina Kaynak dest bi axaftina xwe kir û daxuyand ku kurd dizanîn ci dixwazin. Tiştîn ku berê di programê partiyen nehêni de dihatin zimêñ, niha ji aliyê her kesî ve tê zanîn.

Yurdaş, rapora TÜSİAD'ê wekî terkandina felsefeya avakarên dewletê bi nav kir û da zanîn ku burjûvazî dixwaze de rîveberiya dewletê de bibe hêzek.

tirseke vala bi nav kir û daxuyand ku armanca wan gotübêjan bidestxistinakontrola dewletê ye. Her wiha Yurdaş bal kişand ser rewşa çîna karkeran û da zanîn ku di rewşa iroyîn de çîna sermayedaran ji çîna karkeran pêşverûtir xuya dike, ev cihê şerm û fediyê ye. Yurdaş wiha li axaftina xwe dawî anî: "Di nav daxuyaniyê Türk-Îşê yên îsal de peyva kurd derbas nabe û pêşnûmayeke (proje) sendikayê karkeran ji bo aştîyê nîn e."

Serokê Komeleya Mafen Mirovan yê şaxa Amedê û Cîgirê Serokê Giştî yê İHD'ye Mahmut Şakar, bi nirxandineke li ser dirokê dest bi axaftinê xwe kir. Şakar, da xuyakirin ku daxwazên gelê kurd her dem bi xwînê hatine perçiqandin. PKK wekî encama politikayê dewletê yên ku pirsgirêka kurd li xwe daneyin,

Ji bo bîranîna Apê Karl

Piştî ku Lenîn mir şoreşê dest bi kuştina zarokên xwe kir.
Her çiqas ji aliyê iktisadî û ji hin aliyên civakî hinek pêşketin
pêk werin jî, mantiqê komünîstiyê cihê xwe negirt.

hewce nake ku em wî ji nû ve bi-
we bidin nasîn. Ew mérxasekî
ramanê bû. Her çiqas îdeolo-
jî û jiyana paşverû bixwaze rê
û dirbêñ pêşveçûnê xera bike
jî, mirovahî bi rê û rêça wî gi-
hişt asta iro.

Karl Marks di sala 1816'an de li Al-
manyayê ji dayika xwe bû. Malbata wî
nexizan bû. Li gorî gotina wî, ew ji aliyê
bavê xwe geleki bi şans bûye, lê ji aliyê
dê ve ne ew qas. Perwerdebûna Marks
heta zanîngeha hiqûqê bi dilê bavê wî
bû. Lê Marks di dema xwendekariya za-
ninghê de dest bi felsefeyê kir û di nav
Hegelîstên Ciwan de cih girt. Ew di de-
meke kin de bû kesekî bijarte. Wî di nav
refîn hegelîstan de Friedrich Engels na-
sî. Ev hevnaşîn di wêneyê jiyana wan de
xêza herî stûr bû. Wan xwe wekî orkest-
rayekê bi nav dikir, lê Engels her tim
Marks wekî kemana yekemîn nîşan dida.
Her du hevalan jî ixanetî çîna xwe kirin.
Tevî ku ew ji çîna karkeran nebûn jî, he-
ta dawiya jiyana xwe wan ji bo çîna kar-
keran xebat kir.

Manifestoya Komünîzmé ji bo sazki-
rina rîxistîneke bikêr û rîzgariya prole-
tarya bû. Temenê wan têri dîtina wê ro-
jê nekir. Ji bo vê yekê ez wekî bîraziyekî
wî, dixwazîm nameyekê jê re bisînim û
wî ji rewş û qewmînê dawîn agahdar
bikim.

Apê birêz û xweşdivî,

Ez nizanim berî min kesekî tu agah-
dar kirî an na? Haya min nîn e. Ji bo vê
yekê jî ez dixwazîm ku piştî mirina Apê
Engels gelek kes bêguman hatin cem we
û li ser gerdûnê ci qewimî ji we re goti-
ne. Lê dîsa jî ez dixwazîm bi taybetî li
ser rewşa iro bisekinim.

Apê Marks, ku te çavên xwe dan hev
û ji vê dînyayê bar kir, çîna proletarya û
gundî û rebenê dînyayê xwe wekî sêwî
hesibandin. Lê Apê Engels nehişt ku kes
xemgîn û bêzar bibe. Her tim diyaxeke
mezin xiste dilê mirovan. Ew eşq ew qas

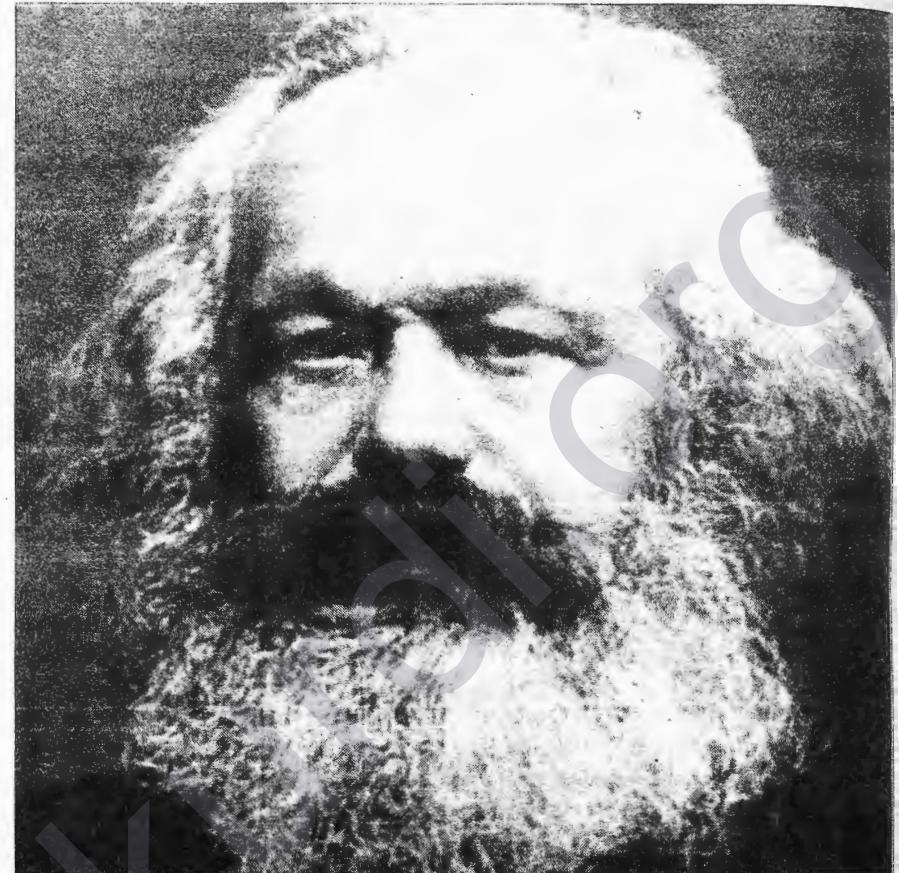
mezin bû ku li Rûsyayê şoreşek pêk hat
û dewletên kapitalist bi nexweşîyeke bê-
derman ketin. Hevalbendiya Proletarya
û gundiyyê Rûsyayê bi ser ket. Wan hê-
vî kir ku şoreşa almanî xwe bigihîne ha-
wara wan, rê li ber wan veke. Lê ew şo-
reş pêk nehat û ji ber vê neçariyê dewle-
ta sosyalist ji-rê derket.

Ew li gorî teoriya we diviyabû, dew-
leta sosyalist wekî hacet ber bi jiholêrâ-
bûnê ve biçûya. Lê gava ku tenê ma û
alîkariya ku hêvî dikir jê re nehat. Vê
psikolojiya tenetîyê rengê dewletê û ramanê
mirovyan guherand. Di destpêkê
de Artêsa Sor hêza xwe û pêwistiya do-
mandina hebûna xwe da pejirandin.

Piştî ku Lenîn mir şoreşê dest bi kuştina
zarokên xwe kir. Her çiqas ji aliyê
iktisadî û ji hin aliyên civakî hinek pêş-
ketin pêk werin jî, mantiqê komünîstiyê
cihê xwe negirt. Gelek xerabî çêbûn, polis
û ajan bûn rîveberên dewletê. Dew-
letê zîlm û zordarî li gel kir. Her ku çû
sazî û rîxistinan têkiliyan xwe ji gel
qutkirin.

Ji ber vê yekê jî peykeran şûna îde-
olojiyê girt. Wekî mîzgeftîn İslamaî po-
litik, an jî katedralen xemîlî yêni filetiya
politik ji bo xapandina mirovan û veşar-
tina xeletî û kîmasiyen rayedarên dew-
letê. Proletarya ji xweditiya dewleta
sovyetîk hate dûr xistin. Burokratan xwe
xistin navenda jiyanê û çiqas medalyon-
nen metalî hebûn di singê xwe de dalî-
qadin. Gelek burokrat di bin giraniya
wan medalyonan de bûl (piştxûz) bûn. Ji
bo tenduristiya wan beşa ortopedi û ce-
rahiyê li Yekitiya Sovyetê gelek bi pêş
ket. (Her wekî Apê Engels ji gotibû,
jêderka icatan pêdivî ye û pêdiviya bu-
rokratan ji bi van besen tîb hebû.)

Dûv re, Şerê Duyemîn ê Cihanê der-
ket, digel xeletiyen di destpêkê jî, dew-
leta sovyetîk li dijî nazîyan şerekî dijwar
kirin û sudeke mezin gîhandin mirova-
hiyê. Lewre digel 50 milyon qurbaniyan
ku hatin dayîn, mirovahî ji bîlaya faşîz-
mî hate rîzgarkirin. Mirovân ku mirin bi

piranî kedkarên ji gelên sovyetî bûn, lê
rûmet û navmezinî dîsa bû para birek
kesen bi üniforma û burokrat.

Piştî şer ev nêzîktedayîn û helwestê
her ku çû zedetir serdest bû. Lewre jî di
nav gel de vîn û daxwaza destpêkê ne-
ma. Aborî ji ber vê sedemê têk çû. Tek-
nolojiya ji bo pêdiviyen rojane yêni mi-
rovyan li paş ma. Lê teknolojiya çekan û
ya leşkerî gîhişt heyyê. Bertîlxwarin
(rûşwet) serdest bû, maf û adalet winda
bû, yan jî hate firotin.

Bi kurtasî sistema sovyetîk bi destê
burokraten dizek û bi devê Gorbaçov
hate hilweşandin. Tiştekî komîk jî ev e
ku vê hilweşînê li ser sistema kapitalist
zedetir tahrîbat çêkir. Ji ber ku kapî-
talizm di paş de hate girtin, tu amadehiya
wan nîn bû û hemû tiştên ku ji parastina
jiyanâ sistemê hatibû amadekirin, bêma-
ne bûn. Ji ber vê yekê jî dest û piyên
wan li hev ket. Di dawiya de mirov di-
kare bibêje ku her wekî hatina pêla sos-
yalîzmî, çûna wê jî ji sistema kapitalist
re aramî (aramî) neanî. Gelek nirx û ra-

manen wê hatin guhartin. Ev guhartin ji
tîrsî pêleke nû ya sosyalîzmî hat û hê jî
pêk tê.

Niha ez gotinê te baştir fêm dikim û
pê baweriya xwe tînim. Lewre rast e,
“pêlîn sosyalîzmî her tim li çepereñ kapî-
talizmî didin û wan dirûxînin (xeradikin). Bere bere jiyan edî di qalikê
xwe hilnayê. Vê demê bîryara bêmîlkî-
rina, bêmîlkaran tê girtin.” Niha gelê
dînyayê di vê riyê de ye.

Bi kurtasî Apê Marks, li ser gelek de-
veren cîhanê têkoşînên wekî pêlîn sos-
yalîzmî berdewam in. Li Kurdistanê ji
şervanê azadiyê ji bo guherîna jiyanê
şerekî mezin didin. Lê kar ne hêsan e.
Hêviyê mirovahî ya ji bo wekheviyê
hê jî didome; bi taybetî jî li vir li vê he-
rêmê. Her wiha doza pêşketina mirova-
hiyê gere bê meşandin. Jixwe te jî wisâ
gotibû. Bawer bike, gotinê we hê jî ji
rastiya xwe tiştekî wîda nekirine. Ser-
keftin jî ne dûr e.

Rêz û silav

DÜZGÜN DENİZ

Derewa Rasto Zîlanî li ser Hesen Axayê Belotî

Di Azadiya Welat, hejmar 45, rûpel 5 de nîvî-
sek bi navê “Mele Egit û Hesen Axayê Bilo-
tî” nîvîsek hatibû weşandin. Di nîvîse de li go-
ri zanîna ji bîli navê hinek cih û kesan tiştekî rast nîn
e. Me divê yek bi yek li ser tiştên ku h. ine nîvîsan-
din rawestim.

Pêşî divê ez bîbêjim ku Hesen tu car ne bûye cer-
devan, ne jî serokcerdevan. Her wiha jî ew ji aliyê
gerîlayan ve nehatiya kuştin, li ser riya di navbera
Dîlok û Ruhayê de di sala 22'ye kewçerâ 1992'yan
de tevî lawê û pîrek û lawê mamosteyê gundê xwe di
qezeyeke trafikê de çûye rehmetiyê. Ev qeze wê de-
mê di nûçeyen gelek televîzyonan de jî hate weşan-

din.

Li gorî gotina Rasto Zîlanî Hesen Axa ji aliyê ku-
rê Gula Şîrînfiros Mele Mihemed ve hatiye kuştin.
Lê ev gotin jî serdanpê derew e. Lewre du kurên Gu-
la Tatlıci hebûn, navê wan Mehmûd û Ahmed bû.
Mehmûd di sala 1980'ye piştî 12'ye rezberê di şere-
kî bi hêzîn dewletê re şehîd ket. Her wiha kurê wê
yê din Ahmed jî li Bagokê dîsa sala 1988'an şehîd
ketibû. Tu têkiliya şehîdketina van her du însanî û
Hesen Axa bi hev re nîn bû.

Li aliyê din tê gotin ku Hesen Axa xerabî li gel ki-
riye. Lê xerabî li aliyekî Hesen Axa tu car ji eşîrê re
serokatî nekirine. Wisa ye xuya ye ku Rasto Zîlanî

herêmê ji nêzik ve dinase. Lê em nizanîn ka ji bo ci-
qet qala kesen ku niha û berî niha jî zîlm û zorê di-
kin, di nav êşîra metinî û bûne şûrê dewletê nake.

Di dawiyê de em dixwazîn vê bibêjîn: Li ser navê
têkoşîna azadiya gelê kurd mafê tu kesî nîn e ku ne-
heqî û buxtanî li hinekîn din bike. Tiştên wisâ bi
zanatî yan nezanî zirareke mezin didin têkoşînê û gel
ji têkoşînê dûr dixin. Lewre jî em dixwazîn ku li na-
venda rojnameyê vê mijarê bi Rasto Zîlanî re nîqas
bikin ji bo rastî derkeve meydanê. Piştî derketinâ
rastiye jî em jê dixwazîn ku ji vê malbatê lêborîna
xwe bixwaze.

SALIH TEKİN

Dahûrîna peyvan (9)

**Ev peyva me
'qolinc' ku ji 'qol' û
'inc'ê hatiye pê,
mîna 'kulunç'
ketiye zimanê tirkî.
Lê di ferhenga
Kemal Demiray a bi
navê Temel Türkçe
Sözlük (Ferhenga
Tirkî ya Hîmî) de,
ku ji hêla Înkîlâb
Kitabevi ve hatiye
weşandin, wekî
peyveke erebî
hatiye nîşandan.
Kesê ku piçek ji
erebî fêm bike, wê
bibîne ku ev peyv
nakeve qalibê
zimanê erebî.**

Em xebata xwe ya ji hev verisina peyvîn hevedudanî berdewam dikin. Ev peyvîn ku em van dadihûrînin bi piranî nayêne zanîn, lê hin ji wan jî tê zanîn. Dîsa jî em wan ji hev dikin û didine xuyakirin ku ka peyv ji ci hêmanan pêk hatiye, wateya wê ya bingehîn û hîmî ci ye.

Ji vê xebata me re reaksiyonen erêni tê, ev rewş me wêrek dike û dike ku em pirtir bi ser dahûrîna peyvan de xwar bibin û serê xwe bişînin.

Di vê nivîse de jî em dê çend peyvan ji xwe re bikine mijar û li ser wan bisekinin.

qolinc: Peyv ji du hêmanan, ji "qol" û parkîta "inc"ê hatiye pê. Em pêşî li ser peyva "qol" rawestin ka bê ew ci ye û ji ku hatiye.

Ji herêma sermil re "qol" tê gotin. Ji bo vê yekê em du mînakan bidin:

Qolê milê min diêse

Qolê navmilê min

Îcar peyva "qol" di rastiya xwe de "kol" e; dengê /k/yê piş re li /q/yê dageriyaye. Em bînin bîra xwe ku zimanzanen zimanê kurdî dibêjin di kurdîya kevn de dengê /q/yê nîn e. Piş re ev deng ketiye zimanê me. Em jî wekî wan diramin. Ji bo vê em dikarin çend nîmûneyan pêşkêş bikin, tenê ji kurmancî:

kevz qevz kam qam

kewte qewte silk silq

Çaxa zarok li çema stû tê siwarkirin û her

du piyên (lingen) wî bi pêş de tê berdan, jê re *kol*, *kolan*, *kolink*, *kokulik*, *kulik*... tê gotin. Eger baş li wan peyvan bê nihartin, wê bê dîtin ku tev ji hev in. Yanê ew peyv ji "kol"ê hatine çekirin û ji aliyê teşeyî ve hînek ji hev dûr ketine, ligel vê yekê têkiliya wan a bi hev re jî pir xweş diyar e. Ji wan mînakan xuya ye ku eslê "qol"ê "kol" e.

Di peyvan daxuyaniyan de îcar em bê ser parkîta (paşgira) /inc/ê. Bi vê parkîtê de zimanê me de, yanê di kurmancî de gelek peyvîn çekiri hene. Nîmûne:

sar+inc

ser+inc

nar+inc

Ji êşa binê hestiye bêrokê re "qolinc" tê gotin, ji lew re "Ez qolinci bûme, qolincen min bigire" dibêjin.

Ev peyva me, mîna "kulunç" ketiye zimanê tirkî. Lê di ferhenga Kemal Demiray a bi navê Temel Türkçe Sözlük (Ferhenga Tirkî ya Hîmî) de, ku ji hêla Înkîlâb Kitabevi ve hatiye weşandin, wekî peyveke erebî hatiye nîşandan.

kovî: Ev peyva me ya hevedudanî ku bi awayê *kûvi*, *kivî* û *kuvî* jî tê bilêvkirin, ji ajal û tebayen (heywanen) ne kedî re tê gotin. Peyv ji "ko" û ji "vî" yê hatiye pê. Peyva "ko", her çiqas ku iro di kurmancî de nayê bikaranîn jî, tê maneya çiya. Di kurmanciya jêr û di kirdî (zazakî) de, di cihê "çiya" yê kurmancî de ev peyv tê bikaranîn.

Em bê ser "vî" yê, ev ji jêbûnê (mensûbiyetê) nîşan dide, pê ji navdîr rengdîr tê çekirin. Di rastiya xwe de qertaf /i/ ye, lê ji ber ku peyv bi dengdîr qediyaye herfa keli-jînê, ya pêwendiyê /w/ hatiye pêsiyê. Di kurmancî de ev herf sê heb in: *y*, *h*, *w*.

Di vê peyvî de ji ber ku peyv bi awayekî hêsan bê bilêvkirin dengê /w/yê li /v/yê da-geriyaye. Ji bo /w/yê nimûne:

isa+wî

Hesenê Cizra+wî

Mûsa+wî

Çendî peyva "kovî" ji bo ajal û tebayen nekedikirî ku li çol û pasaran dijin tê bikaranîn jî, mîna "pezkovî" û "gakovî", wateya wê ya rastin "çiyayî" ye.

pasar: Peyv wekî pesar, pasor jî tê bilêvkirin û du hêmanan çêbûye; ji "pas" û ji "ar" ê. Peyva "pas" tê wateya vekîri. Ji bo zelalbûna mijarê em ji navçeya Kolika Sem-sûrê û ya Nazimiye Dêrsimê çend hevakan bidin:

Bûkê rûyê xwe pas kir

Li pasê raketiye

Serîpas (serqot) e

Min pasika wi derxist

Bi alikariya parkîta /ar/ê ji "pas" ê ku ew rengdîr e, navdîr hatiye çekirin: *pas+ar*, ev jî tê wateya "yaban" a farisi.

Ji "pasar" ê jî rengdîra "pasarı" hatiye çekirin. Ew jî tê wateya yabanî.

ZANA FARQÎNÎ

Barê nivîskarên kurd giran e..

MEDENÎ FERHO

Cend adar hatin û bûrîn. Çend qîrîn û axîn ji serikê pêñûsê nivîskarên kurd niqutîn? Çend gotin ji devê rewşenbirê kurd darîjîyan? Sê pirs û sê valahî axa ku nivîskar û rewşenbirê tê de pelax bûne, mîna duh û pêr e. Gavek bi tenê hate avêtin, nebû du gav. Ew gava ku hate avêtin jî, di kongreya Yekîtiya Rojnamevanen Kurdistanê de bû. Di kongreya yekemîn de ji her kovar û rojnameyen kurdî kes besdar bûn û pirdengiyek tê guftûgo hate kirin. Bi rastî ahenga wê civînê xweş hate guhan. Mixabin ew aheng di kongreya duyemîn de qet nehate guhêne me. Û hwd. di saziyên din de, di têkîlî û danûstandinê sazgehî de ku karên kolektîvî de wan de dîbin û binbariya kesan jî sivik, qels, misrî û badêberdayî ye...

Helbet kuç û kolanen berhembêzkirinê pir in. Lî, mîrê çê ew e ku bikaribe bibêje ez û bi hîl û himmeta raman û hewngîriya xwe bikaribe li ser lingan raweste. Ne ku pişta xwe bide kuç û berzehêne mezin. Her wiha ew kuç û berzehêne mezin jî, wekî ku tê zanîn pir bi kelem û dirîh in. Gelek caran ew kelem û dirîh dirêji newq û xafikên mirov dîbin. Hingî mîna gayen di ber nîr de lotik jî fêdê nade. Mebest çi ye ku ez vân gotinan li dûv hev dikime rez? Ev

meheke ku ji sedema PEN'a KURD têkiliyên min bi hin kesan re çêbûn. Hin bi ahaftin, hin jî bi nameyan û telefonan. Heyama me ya teknolojî ye û derfetên gîhiştina mirovan pir hîsa ye. Ji bîli kesen ku navnîşanen wan tune ne. Bi rastî, hîviyên min ji bo pêşerojan pir bi hêz û xurt in. Deng û awazên ku hatin guhêne min di her hîlî de tê hîvî bûn. Lî, yek heye ku birek rewşenbirên me hê jî xwe ji "prehûda" Kafka xelas nekiriye.

Kes qet hewl nade û pê mijûl nabe ku yekîtiyên xwe ji bin siha politika rojane xelas bike û hunandineke neteweyî bide wan.

Ji bo PEN'a Kurd cîhana nivîskarê kurd, di nava reştarîyeke tevlihev de xwe dipêce. Bê duh û pêr çawa di nava tawanbaryeke mezin de digevizî û li ser polemîken mezin çedibûn, iro, bêhtîrin û xerabtîrin gîlî û gazinê tê politik têne kirin. Gelo em di rewşê nagîhîjin, yan li hesabê me wiha tê ku em xwe bi desten xwe dixin nava astengîyan. Gerek bê zanîn ku PEN'a Kurd ne wekî sazî û dezgehîn din yê kurd e. Prosedûra wê ya navneteweyî heye ku ji wan sazî û dezgehîn din cûda dibe. Yanî, PEN'a Kurd hînêkî dûrî neteweyetiya kurdî ye, bêhtîrin di merc û hoyen navneteweyî de dikare kar û beren xwe bike. Hînêkî dikeve nava rûmet û nirxandina dorfirehî. Ev pêkhatin ji nav normen navendê û ji bo nivîskarê kurd serbilindî ye.

Pişti kongreya Berlinê, name hatin belavkirin, nûçe derketin, gotinê tê gazin li kolanen hatin gotin. Ev tê wê manayê ku hîneks hene naven PEN'a Kurd jî sarkirinê xelas bibe. Bavo! Qurban! Sazî û dezgeh ne malê bavê kesî ne. Iro filankes e, sibe wê bibe bêh-

vankes.

Her dem û her kes, bêguman dibêje pêwisiya yekîtiyê heye. Piranî nivîskarê rewşenbir li ser vê pirsgirêkê radiwestin, lê nivîskar û rewşenbir di saziyên xwe de li hev necivin û yekîtiyên xwe yên xurt danamezîn. Gelo, nehatina ba hev dûrketina ji hevûdin careke din tawanbiraya rêxistin e? PEN'a Kurd dûrî rêxistinê ye, çîma em bi yek carê naxurin nava wê?

Ez yek kes ji wan kesan bûm ku berî pêkhatina Kongreya Berlinê min serîlêdana xwe ji bo endametiya PEN'ê kir. Mixabin bersiv jî nehat. Ew serîlêdan mafê min bû, min xwest. Iro jî dibêjim gereke her nivîskar li mafê xwe bigere. Niha ez yek ji wan kesen rêvebirên PEN'a Kurd im û bangî her kesî dikim ku dergehê PEN'a Kurd ji her nivîskarê kurd re vekiriye. Ez, li ser navê rêvebirên PEN'a Kurd jî vê sozê didim ku "bilaqeyd û şer" wê endamên me bêne parastin. Her wiha em li ser nivîskarê cîhanê ji ku bikevin nava tengasî û zordesiye dengê xwe hildin.

Rêvebiriya kevn, dikare bi tevlibûn û têkiliyan û kongreyek pêşerojan xwe ji karûbarê demen bûrî rûspî derbixe. Ev maf ji desten wan nehatiye standin û kes jî nikare bistîne. Heya ku ev kar nayê kirin her kes dikare li gorî dîtin û ramanen xwe bibêje û bibelîne. Kes nikare bibêje çîma. Hîneq tiş bi pêkanîna proseduran zelal dîbin. Mafê tu mirov tune ye ku PEN'a Kurd di bin tawanbaryan de bîhêle. Barê nivîskarê. Kurd giran e. Pêwisti bi berxwedanê heye kes tu mafî nade kesî. Serîlêdana ji bo mafî gelempêri pîrozî ye.

Girîngiya xewroşkan

Em bala xwe didinê li hemberî vê komelkjî û qirkirina di her warî de, gelê kurd bi kêm be jî, adet, tore û zimanê xwe gihandiye roja iro. Bêguman ne tenê bi xewroşkê ye ev yek, lê xewroşkê di vir de rolekî girîng listiye, wêjeyî ye û ji aliyê peyvan ve dewlemend e.

Xewroşk (mîtos) babeteke girîng e ji bo gelan. Bi taybetî jî, ji bo gelên bindest, hêjayî lêkolîn û légerînê ye. Lê belê heya niha serdesten cihanê, ew wekî tişteki bêbingeh an jî fantazî dane zanîn, lewre ger ku li ser xewroşkê xebatên çak pêk werin, wê hin nixxen dîrokî yên gelan jî derkevin holê. Wê demê xewroşk ci ye? Bi kurtî jêderka dîrok û çanda gelan e. Anglo, gelan di pêvajoya dîrokê de bûyer û serpêhatiyen xwe, xemên xwe, tirs, evîn, daxwaz û bêriyên xwe û hwd. bi devkî û çîrokî şor kirine (vegotine) û gihadine iro, em ji vê re dibêjin xewroşk.

"Babeten serekeyen xewroşkên sumerian, bi giranî têkildarî ezman in. Di xewroşkên wan ên herî kevn de, çêbûna mirovan, becayısa keyatiyê, afirandina nebatan girêdayî qadêna sazkirina têkoşîna mirovan i...".

Pêşaniya wan xewroşkan, bi awayê ragihandina çanda sumerian a rencberî û malbatiyê pêk hatiye. Xewroşkên ku sumerî lê xebitîne ku tê de ezman râber bikin, serpêhatiyen xwe yên şexsî û cikakî bi riya di têkiliyên navbera yezdan de dane xuyakirin. Her wiha kirûyên ku di jiyana civakî ya sumerian de bingehîn tê pejirandin jî, di wateya pêşanî û ceribandina xewroşkan de wekî kirûyên bingehîn hatine hesibandin.. (Kurdistan'da Dini Înançlar ve Etkileri, E. Xemgin, rûpel 38)

Wekî di vir de jî dixuye, sumerî dixwazin ku rewşa ezman hîn bibin, lê ji ber ku derfetên wan tune ne, ew bi jiyana xwe ya civakî şrove dikin. Di vê şirovekirinê de hem jiyana wan heye û hem jî bêriyên wan hene. Dîsa em bibêjin ji xewroşkên Kurdistanê balkêş, jê yek jî "Newroz" e. Di vir de bi giranî xewroşk li ser Kawa û Dehaq hatiye honandin. Hin tiştîn ku dema pêşin têne gotin bi mirov gelek sosret tê xuya. Mînak: "Li ser her du milen Dehaq du mar derketine û her roj mîjiyê du xortan dixwarin." Dema em vê yekê şrove bikin tê dîtin ku, Dehaq zâlim bûye û bi awayekî tûj û qirêj gel helandiye. Dîrok jî nîşan dide ku bûyer qewimiye. Tê zanîn ku medan dewleta asûrî hilweşandine û zilm rakirine. Lê belê ji ber ku bi devkî ye û li ser gel bandoreke mezîn çêkiriye û di gotinan de hatiye mezinkirin. Taybetiyeke xewroşkê jî ew e ku dema tê gotin, piranî bi sembolan ve tê honandin û bi vî herî pêşkêş dibe. Carinan surîst an jî se-walek wekî simbol tê bikaranîn.

Di dîroka her gelî de, bûyeren bingehîn pêk hatine û jiyana wan a civakî li hev qilubadine. Di van deman de tiştîn baş û ne baş li ser gel tesîrîn mezîn çêkiriye û ev dem di helbest, çîrok û destan de bi cih bûne, hinek jî wan jî bûne

cejn. Bêguman ji xeynî vê, xewroşk û ol jî bi hev ve hatine girêdan û bandora olê jî li ser xewroşkê çêbûye. "Xewroşkê gelan, merheleyeke baweriya wan a olî nîşan dide. Çawa ku pêşveçûnên olî dide nîşan, seretayen zexmkirina baweriya olî jî, di nava xwe de dihewîne." (Kurdistan'da Dini Înançlar ve Etkileri, E. Xemgin, rûpel 37)

Mînak em bibêjin hin xewroşkên kurdan hene di gotinê de tê fêmkirin ku bûyer, di serdema koletî an jî beriya wê de pêk hatiye û gotin jî ji berê ve ye. Lî em dibînîn ku, têmayêن ola îslamê jî tevlî van bûne. Mîselâ "Siyabend" (Siyehmend) an jî nav pirî caran Ehmed, Mihemmed û hwd. bi nav dibin. Di vir de tê dîtin ku pişî pejirandin îslamê, baweriya vê olê di xewroşkê de hatiye honandin.

Careke din xewroşkên geleki çiqas xurt û pir bin, wêjê û çanda wî gelî jî, ew qas xurt dibe. Çimkî xewroşk ji wêjê û hunerê re bingehîke qewî pêk tîne. Mirov dikare bibêje di dema me de roman ci be, xewroşk jî di dema xwe de ew e. Wekî me di serî de jî got, serdest xewroşkê wekî derew û bêbingehîn nîşan didin, lê belê bi xwe jî heya dawiyê jê feydayê digirin. Wekî ci-hê xewroşkên pêşin jî Yewnanistanê nîşan didin.

Ewrûpiyan bi çavekî siyasi li vê mesleyê nihatine

"... dema xewroşk tê gotin, di serî de têgiheke wekî xewroşka yewnan, Roma tê hişê mirov. Ev têgihiştin jî şas e. Di esasê xwe de komek efsaneyen dora Bahra Spî hene. Hesibandina me ya van a li ser yewnan û Romayê, ji vir tê ku ev efsane bi pênuşa nûserên hemwelatiyên Roma û Yewnanistanê bi yewnanî, latînî hatine nivisîn. Lî cihê derketina wan efsaneyen, ne Yewnanistan e û ne jî İtalya

ye. Cihê wan Anatoliya ye, Grît e, Mezopotamya ye, Finîk e. Nûserên (nivîskar) yewnanî û romayî, di pêşanîdana efsaneyen xwe de, li kaniya esasî nagerin, bi wê bizanibin jî, carinan ji ber arman-cen konevanî vedişîn û qetan diguhêrin." (Mitoloji Sözlüğü, Azra Erhat, rûpel 11-12)

Nûserên ewrûpi ji ber sedemên konevanî, çawa ku dîroka şaristaniyê li Yewnanistan dane destpêkirin, her wiha xewroşk jî bi vir ve girê dane. Lî belê dema ku em li dîrokê dinêrin, bi lêkolînê za-nisti derkeviye holê ku destpêka şaristaniyê Mezopotamya jorîn e.

".... Gundê pêşin ku yekemîn car çandinî lê hatiye kîrin, 'Çayönü ye' ku ew hîma li cem 'Boğazçay' a milê Dicle, li bakurê gundê Hîlî a girêdayî Erxenîya Amedê ye, li bakûrê Mezopotamya ye.. Dîroka wê B.Z. nêzîkî 7250-6750 ye... Û di Mezopotamyayê de gundê herî kevn e." (Özgür Yaşam, hejmar 44-45, rûpel 44-45)

Tê zanîn ku, beriya ku xewroşk derkeviye divê jiyan bigihîje merheleyekê û di jiyâne de fikirandin jî, hebe û mirov bikaribin hin tiştan ber bi hev bînîn. Ev jî demekê dixwaze. Ji ber ku divê demek derbas be ku êdi mirov bikaribin hin pîrsan ji xwe bipîrsin. Di vê binetarê de lêgerîna hin daxwaziyan dertê pêş. Dîroka niştecihbûna Yewnanistanê digihêjinin B.Z. 200-500 salî. Dema em li vir mîze dikin, li Mezopotamyayê pir berî wê çînîti jî derkeviye holê, wê çaxê em bi mantîqek lê mîze bikin ne mimkûn e ku Yewnanistan kevtir warê şaristaniyê be. Dîrokzan E. Xemgîn di vî warî de wiha dibêje: "... Di heman deme de ji gelîn cînar li ser çanda gelî yewnan

a olî jî, bandoreke mezîn çêkiriye. Bi awayekî zelal tê dîtin ku xewroşka keyatiya ezman a gelî hûrî di bin tesîra destan a 'Ulûkumi' de maye. Ev niimûneya herî berbiçav e di vî warî de." (Kurdistan'da Dini Înançlar ve Etkileri, E. Xemgîn, rûpel 41)

Di vê babetê de Xwecîhê Amerîkayê jî, xwedî nixxen mezîn in û di jiyana wan de ji cihê xewroşkê girîng e.

"Tê gotin ku ji komên koçber li pey hev çûne parzemîna Amerîkayê. Dîroka çûyîna wan, B.Z. di navbera deh hezar salî û du hezar salî de diguhêre.. Komên koçber ên pêşin ji Asyayê bi zimanê xwe

hatibûn. Zanîna wan a yên li dû wan li ser êgir hebû. Wan karibû ji regezen fêkiyan werîs, ji keviran jî çekan çêkin. Ewê ku zimanê wan hebû bêguman xewroşkê wan jî hebû." (Kızıldere Mitolojisi, A. Mariott/ C.K. Rochlin, rûpel 11-12)

Bi awayekî vekirî dixuyê ku xewroşka vê parzemînê ji vî alî çûye. Di vir de taybetiyeke din jî heye ew jî ev e ku dema em li xewroşkên çermisoran dinêrin di giraniya wan de av, behr, masî û hwd. hene. Ew jî reva dike ku çawa me li jor jî, got pişti koçberiyê behr û masî tesireke giran li ser wan hiştiye, lewre di jiyna wan a rojane de, bi taybeti di warê aborî de pir derkeviye pêş.

Xewroşkên kurdan wêjeya kurdî xurt dikin

Kurdistan bi taybeti jî gelî kurd ji aliye xewroşkan ve xwedî dewlemendiyek mezin e. Em pê dizanin ku bi salan e welat dibin dagiriya dijminan de ye û kes nema ku ev dewlemendiyê talan nekir. Dîsan jî em bala xwe didinê li hemberî vê komelkjî û qirkirina di her warî de, gelî kurd bi kêm be jî, adet, tore û zimanê xwe gihandiye roja iro. Bêguman ne tenê bi xewroşkê ye ev yek, lê xewroşkê di vir de rolekî girîng listiye, wêjeyî ye û ji aliyê peyvan ve dewlemend e. Mirov dikare bibêje ku hejmara çîrok, destan û xewroşkên kurdan digihêjin hezaran. Carinan ev di nava hev de ji têne gotin. Dîsan Mem û Zîn a Ehmedê Xanî li ser binêtara xewroşka Memê Alan hatiye honandin. Careke din di heman xewroşkê de Rustemê Zal jî heye. Di xewroşkên kurdan de bi piranî bi aqîlî û quvet derdeke pêş. Dîsan cehşîti jî, tê hûnandin û wê şermezâr dikin. Mînak em bêjîn di Gul û Sîno de, Sîno Gulê dike kew, dike hundîr qefeskê û di odaya xwe de dar de dike. Wekî tê zanîn kew li cem kurdan sembola îxanetê ye û bêrî û daxwaza kurdan ew e ku misteyê li deriyê îxanetê bixin da ku ew êdi dernekeve û ew daxwaza xwe di xewroşkê de anîne ziman. Awayekî din jî nêzî xewroşkê ye, awayekî fabl (bi devê sewalan pirsgirêkan tînin ziman) di nava gelî kurd de bi tund û di jiyana rojane de jî tê xuya kirin. Mîselâ kedxwaran tînin ziman û bi piranî sembola tîrkan "gur" e.

Di encamê de mirov dikare bibêje di vê pêvajoya rizgariya kurdan a neteweyî de xewroşka kurd û Kurdistanê hewceyi lêkolînê ye. Di vir de mirov dikare ji dîrok û çanda kurdan hinek besan bi dest bixine. Di warê lihevanîna gotinan û honandina berhemîn şoreşê de mirov dikare ji xewroşkan istifade bike.

RUSTEM BAD-XEMGÎN BRÜSK Çavkanî:

- 1) Kurdistan da Dini Înançlar ve Etkileri (islamiyet öncesi) E. Xemgîn
- 2) Mitoloji Sözlüğü A. Erhat
- 3) Kızıldere Mitolojisi A. Mariott/ C.K. Rochlin
- 4) Özgür Yaşam 44-45-46 Ocak 96
- 5) Ferheng (D. Izoli)
- 6) Földor Broşürü (Dîlen PKK'yi)

- **21 Adar:** Di dîrokê de li hemberî zilmê serhildana Pêşîn (B.Z) di sala 612'yan de gelê med di bin serokatiya Kawayê Hesinkar de pêk anî. Kawayê Hesinkar, li hemberî zilm û zordariya Dehaq derket û împaratoriya Asûrî a koledar hilweşand. Ev roj wekî sersal û cejna kurdan hatîye qebûlkirin.
- **21 Adar 1982:** Kawayê Hemdemî Mazlum Doğan, ji bo protestokirina zilm û zordariya li ser kurdan li Girtîgeha Amedê xwe darve kir. Mazlum Doğan, di sala 1980'yi de hatibû girtin. Li dûv vê bûyerê, Zekiye Alkari li Amedê (1990), Rahsan Demirel li Kadifekaleya Izmirê (1992), Nilgün Yıldırım (Bîrivan) û Bedriye Taş (Ronahî) li Almanya di sala 1994'an de xwe şewitandin.

- **16 Adar 1988:** Rejîma Saddam bombeyên kîmyewî avêt Helepciyê. Di vê qetîfamê de 5 hezar kurd mirin, bi hezaran jî birîndar û seqet man.
  - **21 Adar 1985:** Eniya Rizgariya Neteweyî ya Kurdistanê (ERNK) hate damezirandî.
  - **18 Adar 1989:** Mihemed Şêxo li Qamîşloyê di 41 saliya xwe de çû ser heqîya xwe.
  - **21 Adar 1992:** Li Nisêbin û Cizîre di serhildana roja Newrozê de ji allyê polîs û tîmîn taybet ve 93 kes hatin kuştin.
- 20 Adar: Ev roj, "Roja têkoşînê ya li hemberî nijadperestiyê" ye.

AWIR

Di sîtila cazûyan de nêçîra çepgiran

**Mirov dikare
ví filmî bi du
çavan
temaşe bike.
Heke hûn
çepgir bin
agahiyênu ku
me nivisan-
dine li ber
çavan bigirin.
Heke hûn ne
çepgir bin jî
wekî filmekî
dîrokî lê
temaşe bikin.**

Fîmek van rojan di sînemayan de bi navê "The Crucible" Sîtila Cazûyan (Cadi Kazan) dilîze. Aliyekî Film ê dîrokî heye ku girêdayinek di navbera Amerikaya sala 1692'yan û 1952'an çedike. Nivîskarê amerikî Arthur Miller di destpêka sala 1952'an de wekî şano senaryoya wî filmî nivîsandiye. Bûyer di sala 1692'an de li Massachusetts Amerikayê diqewime, hin keçik di nav daristanê de ji bo ku daxwazîn wan bêne cih listikekê dilizîn, pişti ku ji aliye rahîp ve têne dîtin wan hildidîne lêpirsinê. Li ser vê yekê keçik ditirsin.

Lê yek ji wan ku dilê wê di zilamekî de heye jina zilam wekî cazû nîşan dide û wê bi têkîfîdanîna bi şeytan re súcdar dike. Her çiqas bi şahid û işbat gotinîn wê keçikê derewîn derkevin jî heyeta darizandinê baweriya xwe bi keçikê tîne. Kesên ku keçik navêwan dide têne darizandin û yêñ ku têkiliya xwe bi şeytan re iftîraf neke tê daliqandin. Di encamê de 19 kes jin/mîr ji ber ku iftîraf nakin ku têkiliya wan bi şeytan re heye têne daliqandin.

Girêdayîna bûyerê bi şalîn 1952'an re jî wiha ye: Di wan salan de li Amerikayê bi taybetî kesen rewşenbîr bi fikra çepgiriye dixwazîn partîyeke çepgiran ava bikin. Dewleta Amerikayê ji vê bûyerê haydar dibe û wan kesan bi komîsioneke taybet hildide lêpirsinê. Ew kes jî nivîskarê amerikî yê bi navûdeng Arthur Miller, listikvanê sînemayê Gery

Cooper, derhîner û rejîsor Elia Kazan, Jose Ferrer, Edward Dmytryk û Ronald Reagen di komîsiona bi navê "Xebatê" li hemberî sistema Amerikayê de têne darizandin.

Nivîskar Arthur Miller senaryoya vî filmî wekî şano dinvîsîne. Pişti ku bûyerâ avakirina partîyeke komünîst dertê holê û ew kesen ku daxwaza avakirina partîya komünîst diken têne darizandin, ev şano li Ewrûpâye pir tê ecibandin û navekî taybet li listikê diken. 'Nêçîra çepkirân li Amerikayê', li ser vê yekê ew listik li Amerikayê tê qedexekirin û li Awrûpâye jî pişti çend salan filmê wî çedibe. Ev film jî nû hatîye çekirin. Arthur Miller di komîsyonê de, ji ber ku wê listikê ji bo rûyê Amerikayê desîfre bibe nivîsandiye û azadiya ramani dixwaze, tê darizandin. Ji ber vê yekê vî filmî pir bal kişandiye û ji ber baş honandina mijarê û ji aliye kişînê ve, ji aliye dîmenkirinê ve û pîskolojiya wê demê ku listikanan nîşan didin ve hêjayî temaşekirinê ye.

Film berbijarê xelata Oskarê ye ji. Nasnameya Film
Navê orjînal: The Crucible
Rejîsor: Nicholas Hytner
Serlistikvan: Winona Ryder, Daniel Day-Lewis, Paul Scofield, Joan Allen
Senaryo: Arthur Miller
Welatê çêker: Amerika, sal 1996

ROŞEN M. AKSOY

ÇAVDÊRÎ

AMED TÎGRÎS

"Heram naxwe, lê
nanê xwe li avdonka
wê dixe."

Lî Tirkîyê İslamiyet jî wek demokrasiyê sexte ye. Li Tirkîyê gelek îdeoloji li ser bingeha kemalîzmê hatin avakirin. Ji hêla rastê bigire, heta hêla çepê. Ji derfî çend komên û kesen radikal piraniya çepgirên tirk jî îdeolojiya xwe ji kemalîzmê digirin. Li ser erdê kemalîzmê ne demokrasî, ne sosyalîzm û ne jî İslamîzm şîn dibe. Ji derfî ferqa navên rîxistin û komikan tu tişt nabe.

Ji ber ku kemalîzm nijadperestî û şovenîzm e. Ji ber vê yekê jî demokrasî li dijî nijadperestî û şovenîzmî ye. İslamiyet jî wiha ye. Divê û pêwist e ku İslamiyeta rasteqîn jî, li dijî nijadperestî û şovenîzmî be. Lê hezar mixabin li Tirkîyê her tişt berevajî ye. Bi gotina Niyazî Westayê Amedî "Tirkîye welatêkî Xwedê ci bêje wisa dibe" ye.

Bi taybetî di van çend şalîn dawî de Necmettin Erbakan li ser navê İslamiyete dest bi propagandayeke mezin û dijwar kir û gelek mirov li derdora partiya xwe Refahê kom kirin û dike. Her wiha bi propaganda dînî wî li Kurdistan û li metropolîn Tirkîyê gelek kurd di nav partiya xwe de kom kirine.

Erbakan û Refah ne bi tenê propaganda İslâmî ya hisk û vala dîkin, bi wê re li dijî imperialîzmê, li dijî kedîwariyê, zilm û zordariyê jî propagandayeke mezin û bêşînor dîkin. Heta ji bo ku li Kurdistanê bêhtir deng bigirin, rîxistinê Refah û derdora wê carcaran di nav axaftinê xwe de behsa maşî gelê kurd jî dîkin. Bi taybetî berî ku Refah hikûmetê damezirîne ev propaganda dikir. Lî pişti ku Partiya Refah bû şîrîkê hikûmetê û Erbakan di gerên xwe yê Asya û Afrikayê de li her cihê ku çû, li wir bi serokên wân dewletan re, di her hevdîtinê xwe de behsa PKK û gelê kurd kir. Ü got "Li Tirkîyê bi cih bike." Osmanî yanî İslâmî dibêjin ku "Na tiştekî wiha tune, demokratîn heta kemalîstên herî mezin û pak em in." Heta Erbakan dibêj: "Heger niha Kemal sax bûya dê bibûya endamê partiya me." Ji aliyekevî ve ev gotina Erbakan rast e. Kemal jî bi propaganda İslâmî dest bi şerî neteweyî nekiribû û her wiha wê demê jî kurd li ser navê İslamiyete nexapandibûn? Dema bin lingê xwe şaxlem kir, got: "Kurd tune û her kes tirk e." Wîne bi tenê kurd her wiha komünîst jî girtin û kuştin. Di Deryaya Reş de binav kirin. Polîtikaya kemalîst a 70 salî niha li ber têkçûnê ye, lê Erbakan û İslâmî dixwazin bi navê İslâmî careke din gelê kurd û xebatkarên Tirkîyê bixapînîn. Erbakan bi xwe xeyalperest e. Ew dixwaze dewleta osmanî carekê din ji gorê rake û dîşa beşek ji Asya, Afrika û ji Ewrûpâye dagir bike. Armanca Erbakan û partiya wî ev e. Gelo iro ev mimkûn e? Ez bawer im ku gelê kurd di ixtîdarê de hîn baştîr Erbakan û Şevket Kazan û wezîren din ên Refahê nas kirin, ku çiqas ew dijminê gelê kurd in û di eynî demê de ew çiqas dijminê İslâmî ne jî. Ji bo gelê kurd ci ferqa, Tansu Çiller, Deniz Baykal, Bülent Ecevit, Alpaslan Türkeş û Erbakan heye? Bi rastî tu ferq tune. Ev ne bi tenê ji bo gelê kurd, her wiha ji bo gelê tirk jî wiha ye. Di dema serokatiya Erbakan de gelê tirk hîn bêhtir birçî, tazî û pêrişan bû. Zilm û zordariyeye dijwar dît û dibîne.

Pîş re Erbakan ne misilman e. Kesê musilman derewan nake û natirse. Ew li ser lingekî hezar derewan dike. Mirovî tirsonek û durû ye. Ji tîrsa eşkeran li ku bûya dê bi xwe de biriya. Her tiştîn xwe înakar kirin. Di siyasetê de ixtîdar neynîka partî û şexsan e. Her tiştîn wan derdikevin der. Niha gel baştîr Erbakan û partiya wî nas dike. Baş dizane ku "Ew heram naxwe, lê nanê xwe li avdonka wê dixe."

Bax û sey Helebçeyê de me xwest ku em niviseke cihêreg pêşkêşî we bikin. Ji ber ku bajarê Helebçeyê ji aliyê kurdên Bakur ve baş nayê nasîn, me ev nivisa KEŞKOL a bi navê "Helebçeyê le heldêri mêtû da" ji hejmara 8'an a kovara Xermana wergirt.

Di salvegera nehan a Tevkujiya
Helebçeyê de me xwest ku em niviseke
cihêreg pêşkêşî we bikin. Ji ber ku
bajarê Helebçeyê ji aliyê kurdên Bakur ve
baş nayê nasîn, me ev nivisa KEŞKOL a
bi navê "Helebçeyê le heldêri mêtû da" ji
hejmara 8'an a kovara Xermana
wergirt.
Hevalê me DILDAR ŞEKO ev nivisa
balkêş ji tîpêr erebî û kurmanciya jêrîn
wergerande ser tîpêr latînî û zaravayê
kurmanciya jorîn.

Li gorî serçavî û kitêbên mêtûyi, Helebçeyê bajarekî pir kevn e. Mêtûnivîsê kurd Emîn Zekî Beg di pirtûka xwe ya "Kurd û Kurdistan"ê de dibêje: "Berî İslamiyetê li şûna Helebçeyê niha bajarekî mezîn û avadan hebû û ew bajar pira bazirganî, karwanî, şivarêkeke çûn û hatinê bû di navbera bajarêna İranâ kevn û bajarê Teysefûn (Taqî Kesra) de, lê navê wî bajarî ne Helebçeyê bû.

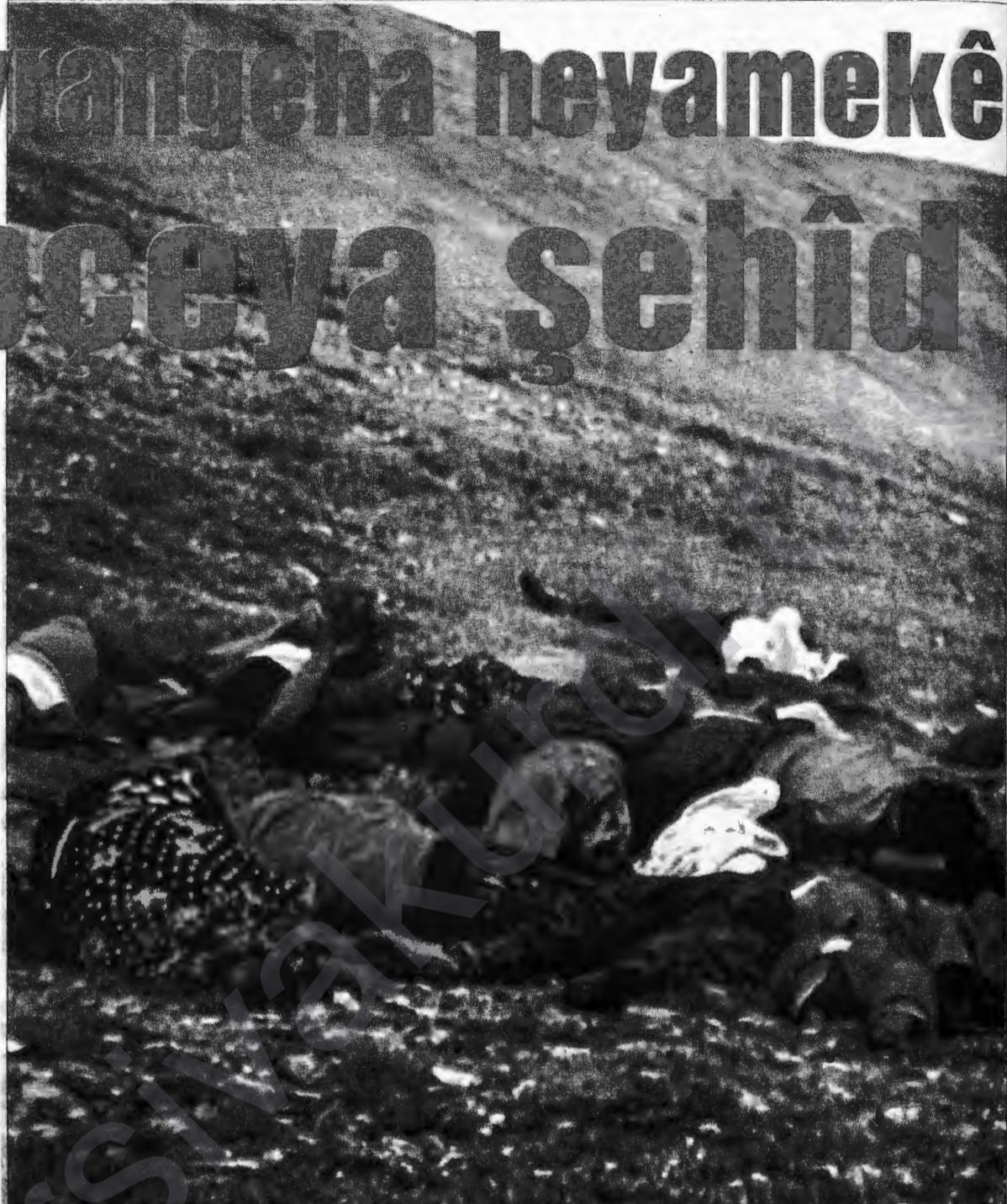
Di kitêba "Mêtûy Kurd û Kurdistan" a Şêx Mihemedê Merdoxî de jî behsa Helebçeyê û Ebabeylê tê kirin û tê gotin ku di destpêka hatina ola İslâmî de, Helebçeyê peyda bûye. Her wiha Helebçeyê ji mêt ve cihê çûn û hatina xêl û xêzîn Herêma Germiyan bûye û di navbera çûn û hatina germiyan û kwêstanan (zozanan) de, ev xêl û xêzan baregahen xwe datanîn. Di sala 1917'an de piştî vekêşan û tekşikêna hêzîn dewleta osmanî û dagirkirina wîlayetên Basra, Bexda, Musil û yekxistina wan ji hêla hêzîn îngîliz ve, Helebçeyê dibe wargehê Xanîma Wesman Paşa û ew jînik di navçeyê de asê dibe.

Xanim, bi daxwaza parastina Helebçeyê peywendiyêne xwe digel Britanyaya Mezin datîne û hevkariyê pê re dike. Lî hozîn (qebileyê) Herêma Helebçeyê vî karî napejîrinin û li dijî hêzîn dagirkirer ser dikan. Her ji ber vê ye-kê hêzîn asmanî yên Britanyayê gundê Ebabeylê bombardiman dikan. Edî hozîn çekdarî ji herêmê radibin û li hemberî hêzîn îngîliz asê dibin. Li derbenda Eşkewel, lidora Çiyayê Şînruwê hêzîn îngîliz dorpeç dikan û ziyaneke mezin a giyanî û malî digihînin dijmin.

Helebçeyê kevn

Helebçeyê ji heyamîn kevn de xwediyeş sêwazeke şaris-tanî bû. Avahiya Wesman Paşa Caf di wê demê de nimûneyeke huneîî ya berbiçav bû li tevaya Kurdistanê, le mixabin ku niha kevir li ser kevir nemaye û şûnwarê avahîyê jî, ne diyar e. Min bi xwa gelek caran hundir û taqênen wê, qolon û bazinê avahîyê, neqş û nîgarêni li ser diwâren vê avahîyê dîtin. Dorpeçkirina camîn rengareng ên pencereyan û xemla beşt û stûnên vê avahîyê min dîtin. Seyrangeheke békemasi bû. Bi rastî mûzexaneyeke enfi-ke û giranbuha bû, lê sed mixabin ji kîsî me çû!

Li Helebçeyê kevn, du qeyseriyê (sûkîn sergirtî, bedestan) mezin hebûn. Qeyseriya Paşa û Qeyseriya Hamid beg. Nîrnîneya van her du qeyseriyen jî li bajarêna kevnî İranê hebûne. Di nav Helebçeyê de du germaiven (hermân) kevn ên ku bi destê hosteyen hunermend, ku bi neqşen rengareng hatibûn avakirin, hebûn. Yek ji wan di nîveka bajêr de bû û bi çend pêlpêlikan (papelokan) mirov-

pê de dadikete xwarê.

Malîn begzadeyên Caf, qesr û qonaxêne wan geleki xweşik û balkêş bûn. Ji bo avakirina wan, ji bajarêna Sine, Kırmanşah û Silêmaniye hoste anîbûn. Di baweriya min de ku ev avahî têk neçûbûna û mabûna, pispor û şareza-yen vê demê wê sûdeke baş jê wergirtibûna.

Xweş tê bîra min, tenê fêrgeheke (dibistanike) seretayî bi navê "qutabxaney yekemî seretayî" li Helebçeyê hebû. Yekemîn sala min a xwendinê li vê fêrgehe bû. Wê hingê avahiya hikimeti ya ji bo xwendinê nebû. Di xaniyê kevn ê Kerîm Begê kurê Dawid Beg de xwendin di-hate kirin. Ew jî li rojavayê bajêr bû. Niha ew der kargeha pakirkirina tûtinê ye. Fêrgeheke navincî jî hebû ew jî di xaniyê xelkê de bû û li pişt serayê bû. Piraniya zarokêna bajêr, li fêrgehê xomali (hucre, mizgeft û tekiya) dix-wendin. Min bi xwe jî çend salan li van hucre û tekiyayan xwendiyê.

Avahiya serayê û polîsxaneya Helebçeyê di sala 1930'yi de hatine avakirin, lê berî wê jî seraya kevn a serdemâ osmanîyan hebû ku jê re, 'Seraya Kevn' dihate gotin. Ew jî diket paş mizgeftê û li ser gera Kaniya Aşiqan ava bûbû.

Makîneya kehrebayê (elektrikê) ya Helebçeyê ne pir kevn e. Serdemâ bêkehrebeyî ya Helebçeyê xweş tê bîra min. Cade û kolanêna bajêr bi fanosêna ku bi bestan ve habîbûn helawîstin, dihatin ronîkirin.

Bax û seyrangeheke Heyamîn

Li Helebçeyê kevn û li Baxê Hikümetê ku paşê jê re 'Baxê Giştî' hate gotin, hinek baxêna dîtir ên bi xêr û bêr tê de hebûn, wekî Baxê Mîr, Çiwarbax, Baxê Mahmûdi Yar-weysî, Baxêkol, Baxê Müftî û yên din. Di serdemâ xwe de hinek ji wan baxan cihê geşt û seyrana begzadeyan ên

bîharî û havînî bûn. Piraniya wan baxan jî her milkên taybet bûn.

Helbestvanê dîlter û ciwanperest Eli Bapîr Axa, di wê serdemâ de li Helebçeyê jiyaye, çûn û hatina wî ya nav Baxê Mîr berdewam hebûye û bûye dildarê wê derê wê hel-bestek bi navê "Baxî Mîr" nivîsandiye ku her bi vî navî komîk helbesten wî tê binavkirin. Ji destpêka şestî pê wî li aliyeke berfirehbûna şûna bajêr û li aliyeke ser, tevlîhevî û nearamî, van baxan hatine birîn û piraniya wan ji hôlê rabûna.

Li derdorêna van baxan û li derveyî bajêr gelek kanî, serçavî, çem, rûbar û cobarêna têrav hebûn. Evarêna biharan pêl bi pêl xelkê bajêr ji bo geşt û seyranê berê xwe di-dane van deran. Hinek ji van şûnwarêna ku di bîra min de mane: Tûwe Wişk, Çemî Koleboz, Mordane, Kanî Kwêre, Karêzi Haci Naci, Kanî Şêx, Gulanî Şêx Weli, Kanî Aşiqanî Cêjwan û Mekoy, jiyangeha dildar û dilberen wê serdemâ bûn.

Helebçeyê, geşt û seyran û şevêne korî (civatî) bade û mey, digel heval û nasañ. Meyxane û yaneya (gazînoya) xwarîn û meyvexweran, temenê wan dirêj e. Çirayen vê-xistî di şevêne civata yaneya fermanberen Helebçeyê de û mirovên xweşbêj, payebilind û jixwerazî...

Di Baxê Hikümetê eine Helebçeyê

Helebçeyê, wekî piraniya deveren dîtirî Kurdistanê her ji destpêke ve di bizava rizgarîwaza kurdi û di serê ber-hingarî de roleke girîng û ya berbiçav leyîstîye. Di sala 1946'an de, li serdemâ damezirandina Komara (Kurdistanê ya) Mehabadê, malbaden helebçeyî nûneren (temsileşyên) xwe hinartibûn Mihabadê û Pirozbâhiya Pêşwayê nemir Qadi Mihemed kiribûn. Her çende li serdemâ rap-

rîna Şêxê nemir Ş.M. Berzencî û dewleta wî li Kurdistanê xwarê, begzadeyê Helebçe yê layengîriya siyaseta îngiliz kirin jî, lê piraniya xort û gencen dilgerm ên Helebçeyê beşdarî tevgera çekdarî ya Şêx Mehmûdê Berzencî bûn û li dijî siyaseta îngilizan şer kirin. Her wiha hinek ji malbatêne deverê ji piştgiriya şoreşa Şêx kirin.

Di rezbera 1961'ê de, hilbûna agirê şoreşa rezberê û yekemîn cirûska guleya tivingê li Helebçeyê ronî da. Di-vêt ev rastî ji layê mîjûyê ve bê gotin. Digel yekemîn êri-şa dijmin bo ser sengerê tivîngçiyê Derbendîxan, ew ke-sen ku li Şarezûre sonda mezin xwaribûn, bi êrişike dew-letê û bi belavokeke muteserifê Silêmaniye xwe dane dest, pakî bi dijmin û nepakî bi bizavê kirin, ez dikarim bîbêjim ku ew kes hîn mane, tenê hinek endamên parti (PDK) û xelkê jar û rût bûn. Xwe ava kirin, berê xwe da-ne Çiyayê Şînruwê û li ser Kaniya Wezgêlê bingehêن xwe danîn û li wir veketin.

Helebçe, di geşbûn û têkçûna şoreş û bizava kurdaye-tyî de gelek caran rastî êris û pelamariyên direndeyane ên dijmin bûye. Kelkê Helebçeyê gelek caran tûşî giranî, birçbûn û qirbûnê bûye û ne ku tenê nebezbûne, her wi-sa digel vê xebata xwe ya sext (zehmet), ji bo hezaran awareyên ku ji navçeyê xwe derçûne, bûne talde û yar-meti bi wan re kirine û mîvandariya xwe ya kurdevarî li hemberî birayen xwe bi cih anîne.

Bi destpêkirina cenga di navbera rejîmê Iraqê û xelkê Kurdistanê ya di sala 1974'an de Helebçe, Qeladiz û Pen-ciwin paşgirîn heri xurt ên şoresê û tîrsa çavê dijmin bûn. Di 26'ê avrîla 1974'an de saet 3'40 deqiqe, firokên rejîmê bi bombeyê napalm û bîrocilan bajarêñ wan bom-bebaran kirin. Di çend çîrkan (saniyeyan) de bi dehan xanî, mîzgeft, fîrgeh, dikan û bazar wêran kirin, 52 kes şehîd û 200 welati jî birîndar bûn. Di nav şehîdan de mirovekî

navdar, dest û dilfireh û xêrxwaz bi navê Mehmûdê Ev-rehman hebû. Karesata Qeladiza û Helebçeyê bûn du birînen cergbir û şewat di wê qonaxa bizava çekdarî ya mi-letê me de.

Piştî Peymana Cezayirê (6.3.1975) ya di navbera Sad-dam û Şahê Iranê de, Barzanî ji neçarıf welat bi cih hişt û gel jî ji neçariya xwe komel bi komel vegeriyan cem dij-minê kirêt. Her wisa perdeyek bi ser birîna Qeladizê û Helebçeyê de jî hate dadan.

Piştî têkçûna bizava mezin bi salekê, ji bo yekemîn car ji nû ve li devera Helebçeyê, roja 26'ê tîrmeha 1976'an te-tika tivinga pêşmerge, şevezenga dagîrkeranî "pirsamî" dirand û perdeya bêdengiyê, ya sergêjâyî û matiya derûnî ji ser çavê cemawerê kurd rakir. Di wan rojan de yên ku bi navê şoreş û pêşmerge dilerizân, niha jî karbidest û mîr in! Yekemîn refî çekdaran ji heft kesan pêk hatibû. Sê ji wan ciwamêran şehîd bûn û ewen din jî dimînin. Yên ku şehîd bûn: Cotkarê kurdperwer nemir Eli Şê'e, helbestvanê xwîngerm û delal Fatîhê Şêx Heyder, karkerê şoreşer Mihemed Seid Mihemed Emîn e ku bi navê Diktor Riza dihate nasîn.

Ew pêşmergeyêñ ku ji nû ve, tovê bergiriyê, raperînê û bixwebaweriyyê di dilê piraniya gel de çandine, careka din zengîlê karwanê hêviyan raweşandin û mujdeya asoyeke-ron û serfiraziyê bo xelkê ragihandin. Digel domandin û xurtketina şoreşê her ku dijmin tengav dibû, qurbaniyêñ bajarê Helebçeyê jî pirtir dibûn û di èncamê de vî bajarî-taca şehîdbûnê da serê xwe û navê 'Helebçeya şehîd' ber bi bilindiyê ve rabû.

Cenga narewa ya li dijî xelkê Iraq û Iranê, ji bo xelkê her du welatan bêqidoş (bêyomî) û karesateke mezin bû. Ji bo bajarêñ ser şinor û bi taybetî jî bajarêñ ku kurd lê rû-diniştin sext û dijwarti bû. Gund û bajarêñ her du aliyeñ

sînor, armanc û nîşana ceribandina çek û êrişâ her du hê-zên şerker bûn. Bizava çekdarî ya her du aliyeñ sînor, ku li dijî her du rejîman bûn, bingeha çalakiyên wan her ew şar û gündêñ li ser şinor bûn. Ji ber vê yekê çarenivîsa xel-kê wê navçeyê ji bo her du rejîman jî, ne bû mebest û hewl didan ku bi tevayî gelê deverê ji nav bibin.

Ji layekî dîtir ve jî partîyan (li min negirin!), heger ez bibêjim hisabê heri biçük ji bo xelkê Kurdistanê nedikirin, tenê rizamendiya dewletekê ji her du dewletan, bi destxistina çerdeyek pare û pûl, ji bo hêşankirina çûnûhatina kadroyan û berpirsan bo çûna derveyî welat, xelkê bêberevanî yê gund û bajaran dikirin qûça qurbaniyê! Bi ya min ev jî her faktorê serekî yê şehîdbûna Helebçe û çend gund û bajaran dîtir in.

Raperîn û xwepêşandan

Kelkê Helebçeyê jî, wekî tevaya gelê kurd heta ku zor negihiştibûnayê, naçar nebûna, bîra çek û êrişê ne dibir, lê hemû ji ber zîlm û stema her du rejîman û karbidesten wan, bi xebata xwepêşandan û rojiya mirinê li dijî yasa-yen kevn û kevneperestan û bêdadiya karbidestan, di mî-jûya xebata gelên Iraqê de cihekî wan i diyar heye.

Xwepêşandan û raperîna sala 1982'an a cemawerê He-lebçeyê, di mîjûya xebata li dijî basiyan de, bazine zêfîni ya xebata bêdawî ya gelê me ye. Gelê bajêr bi vê raperî-nê çend rojan text û desthilatiya faşîstan li bajêr û li der-dorê lerizand. Ji ber êrişâ bi rik ya raperîna xelkê, dijmin tank û top û hemû rengê çekan bi kar anîn.

Xwepêşandan 1987'an ya Helebçeyê, hind gur û xurt bû, rengê şerî çekdarî ya xwînî û singodewranê dida... Dijmin pêdîvi bi karanîna helikopter û firokân dît û bi rö-cketan bajar bombardiman kir. Bi dehan kes şehîd û birîndar bûn. Bi dehan welatî hatin girtin û rejîmê kom bi kom ew bi saxî avêtin çalan. Gera Kaniya Aşiqan wêran bû û ji rûzemin hate rakirin... Ev raperîna sala 1987'an hinde mezin bû, manewiyatê çekdarîn rejîmê hate xwar û pira-niya wan giliştin rîzên gel û piştevaniya doza gel kirin. Ew çekdarîn ku li nav rîzên dijmin man, destê wan ji xwîna gel sor bû. Ev çekdarîn navbirî niha jî berpirs û desthilatdar in.

Melbûn, xelkê û hîzmet

Helebçe, şûnwarê çendin helbestvan, hunermend û ni-vîseran (niviskaran) e û gelek yasanas (hiqûqnas) jê der-ketine û her wisa malbend û kangîha îlhamî ya geleken dîtir e. Ehmed Muxtarî Caf, pêşmergê helbestvan û per-werdeyê vî bajîr ye. Tayer Begê Caf, helbestvanê hest-tenik û şeydayê kûp û badeya destê ciwanan e. Gor-anê mezin, Fayiq Bêkes, Şêx Nûriyê Şêx Salih. Ev tev li Helebçeyê jiyane û germiya hatin û çûna wan li vir heye. Helbesten xwe ji bo ciwanuya sirusti ya vê navçeyê goti-ne û bi dehan şevan korê edebî tê de gerandine. Helbes-ten bi nav û deng ên Goran (Keşî Hewreman) nimûneya ciwaniya navçê ye û jiyana sade ya xelkê deverê ye. E.E. Şewnim, Sacid Aware, Salih Şarezorî, zadeyen sirusta Helebçeyê û şarî helbest û edeb in.

Mîney Lûlikjen, ev hunermendê mezin ku ne navdar e, pêncî salî bêhtir ku bi awaza şîmşala (bilûra) xwe xizme-ta hunera kurdî dikir û şadî bo xelkê dibexsand.

175 Adalar 1997

Mîjûya taca mirinê li ser nanê Helebçe ye. Mîjû, xelk, parti, yê serperiş hûr û mûrîn wê diçinîn, wan, fersê gulrengî bajîr me bi mirinê, bi janî û xwînê çinîn. Em şanaziyê bi wê tacê nakin. Kî wê şanaziyê bi mirina çendin hezar kes û wêrankirina bajîr bike ?

Bi dûv ci şanazî? Bikaranîna çekên komelkuj ên qırkı-rina mirovan û bi dûv yasaya ku her tiş hatine qedexekîrin, sivik-kirina tevaya şaristaniya cîhanî? Ev, karesateke neheq û bêwijdaniyeke mezin bû. Raya gişî û dezgahêن ragihandinê, piraniya welatan hejandin. Peyamhînêren (nûçevanî) ajansan hatin bajîr û bi hezaran tabloyen ke-zebşewat birin, kirêtiya vê sivikatiyê kirin para tevaya mi-rovatiyê, lê tesireke berbiçav (li ser mirovatiyê) nekir.

Niha jî Kurdistan azad e, parlemento û dewleta kurdî berqerar e. Lî ci giringî û buhayî ji bo xizmeta xelkê He-lebçeyê nîn e. Heq ew e, wekî wefadariyekê ji bo xwîna hezaran şehîden bênav û nîşan, nîşanekê, sembolekê li nav bajîr dirust bikin û wekî Hiroshima yê bikin bîranîna salane û her sal gazî tevaya xelkên welatan bikin.

Çend şîrê bi kirdkî

Dewe mi

"Üzade jû dewe biyê
A dewe
Dewe mi biyê"
Domon zirçenê
Domonû keyderdenê
Cenê xwi
Lazê xwi
Amene riye dina
Veyvey kerdenê
Domon birnenê
Kütik lawenê
Pisike miyaw kerdene
Sa û kirazû
Hurûqû, melemû
Çicek kerdene ra
Çicæga vore
Riyê hard kerd
Parçe û pirtik
Tüye vanena
Pepûg ûnca qengerû
Aredano
Teyrê veciya

Gîle goze
Pûrîne ra berz
Asmen ra cêr
Milete kaye xwi kena
Kilama xwi ûnca wonena
Bize koy
Na keme re
Yê mina
A kemerê ye to ya
Kaykerdenê
Gula mi çicæga vorê
Gureta xwi dest
Şamîga çever de
Dizdonî
Dizdonî
Ûnca wanena
Kes nizanino
Kam amû
Kam siyo
Mezel pê dewe
Vere koy dere
Xeyle tene
Xeyle ûza kune ra
Bêname

Bêwayir
Va xwi saneno ra
Vore kaykena
Miste lîl
Sere bon de
Bireno Hesenê Girmit ra
Adirê ney wedariyo
Xezebê xwi verda ma ser
Pûk o
Xedeb o
Xezeb o
Teyre reme bine kemere
Hes koyê salde heyunê zimosten dero
Va cereno
Va bireno
Va zirceno
Vane oxte vergiyo
Oxte lûye
Pisinge xwi verê
Adir de kerdo derg
Kütik pê
Çever de
Dîme xwi onto
Orte lingonê peyenû

Welatê ma Kurdistanê

Sîfe namê xo kîst
ye Kurdistanê wi
Kerdi çar parçê
Tepya kî zona xo birnê
Tepya kî miletê xo,
domananne...
Hatan kot, hatan kot
Niya sono?
Amed dê ma kîst
Dersim dê, Maraş dê, Lîce dê kîst
Halebçe nekerdimî xo vîr ra,
Sêwaz dê, Gazî dê ma kîst.
Ma kîst na dewleta faşist û kemalist

Endî bes o!
Bes o nû barê zalimû,
Bes o endî biyo viran
Vesiyo her caye xo
Vesiyo welatê ma Kurdistan

Mevindimi!
Çarê niyo berbayiyo
Şêx Seid qeama coku?
Seyit Riza qe vile kerd çewt?

Ma, Mazlûm Doğan?!

Înû ra mérân mend marê,
Înû ra mérás mend
Sarêwedardêyen û menjêyen

Garekê ma bêûmûd mebimi
Úmûdê ma koyanê ma wo.
Koydê gerilayanê ma wo.
Dest bidimi

Sarêwa dardimi
Merdêvana faşizm nejdî yo
Rozanê azad nejdî yo.

Wosêyênê

Wosêyênê, merdêyêna
Serba wosêyênê.
Wosêyênê, sarêwedardêyena
Serba Kurdistanê
Sarêwerdêyena, serba azadiyê

Wosêyênê, riznêyena,
Saltanata burjuwaziyê
Riznêyena, serba sosyalîzmê
Serba her cayê xo,
Gulanê haskerdêyen ra pir jû welatê

ENGİN ROŞTÎ

Varan

Varanêka werdî neselyena zerê min
Miyanê dilopan de jînayî û merg
Tiwa, haw tiwa verê min de wa
Ú miyanê zerê min de biya şilopilo
Ti kam ca ra veciyawa, amiya?
Gelo, o caw ku asterey veciyenê
Ku ez vînena hewr herekêno
Zerê çimanê to yê zelalan de
Varan vareno û eza reben
Di rûbaranê miyanê zerê xo de benahî
Ú xo rê bêveng bêsewt
Miyanê zerê to ra derbas bêna

Hêr sê ma

Ey kînê ma wa ku bi hêsrانê
Şarê ma rihê xo şita
Sondê ma bibi himbazanê ma rê.
Go mehqeq roçek
Pêro dinya şahid bo ku
Gamêna ma raşt û sedêneyey bi
Reyeşiyâyişê ma bi egîdi bi.
Kalmê ixanetî o qevde siya
Bi bêbextî çikiyey paştê ma ro.
Naniya, a game

heyunde
Qoşê xwi çever de ro
Va yeno
Pûk o
Pûk o
Xedeb o
Xezeb o
Jû zérence pere
Ebe nefese peyende xwi est qela
Nû çiko?
Nû ci xedeb o?
Nû ci xezeb o?
Ita zime Munzûri yo
Lawo zar este
Pir este
Wane ciniya
Meme de anû xwi merda
Pirkâ min a
Alyî lîl cera ra asmên
Vore sanit rî
Bêneses mend
Bira
Zeyne Zeyne
Adirê ti wodariyo
Ca to di, hîre roj sebr nekerd
Pûk o
Xedeb o
Xezeb o
Üzadê
Jû dewe biyê
Nîka vesna
Rizna
Bêkes a
Teyna wa
Bêveng
Bêwayir
"ûzadê
jû dewe biyê
a dewe
dewe mi biyê"
Orte çar koy de biyê.

HUSEYIN GIRMİT

Me vacê

Wus bê, mevacê
Min tenêtî diya
Min nefesê mergê himbazan
Verarê xo de diya.
Wus bê
Veng mekerê
Mevacê
Zerê min biya tenim, barî
Ha visya, ha visyena
Kul, keder û kerban
Axînê şêrgelan
Şitlê rîhanan
Meyarêne ziwan.
Mevacê
Wisewisêka qicike zi
Hendî gunena zerê min ro.

ROŞAN LEZGİN

Li navendê çandê çalakiyên vê heteyê

Li NÇM'ya Stenbolê

● 16.03.97 **Yekşem:** Teatra Jiyana Nû "Helebçe", saet: 14.00

Sohbet û Dia - Ramazan Öztürk 'Şahidê bêdeng ê rûpela reş a dîrokê Qetîfama Helebçeyê (Tarihin kara sayfası Hehepçe Katliamının Sessiz tanığı)", saet: 16.00

Konsera Koma Amed, saet: 18.00

● 19.03.97 **Çarşem:** Semînera Müslüm Yücel - Di dîroka kurdan de cihê Newrozê, saet: 18.00

● 21.03.97 **În:** Pêşandana wêneyan a kevneşopî 'Newroz 97'

Fevzi Bilge, Cegiz Özdemir, Aydın Yıldırım, Mustafa Ümit Şenol Haydar

Özay, Alpaslan Aygan, saet: 15.00

Mînakin ji xwarinê kurdan yên kevneşopî, saet: 15.00

Konsera Muzîkvanê NÇM'ê, saet: 17.30

Li NÇM ya Êzmiîre

● 16.03.97 **Yekşem:** Konsera Dengbêj Seyda, ji Şanoya Hêvî "Qêrînê Bêdeng", saet: 17.30

● 22.03.97 **Şemî:** Konferansa Serhildana Dêrsimê, saet: 16.00

● 21.03.97 **În:** Pêşandana wêneyan "Qetîfama Helebçe û Kurdê Penaber", saet: 18.00

RÛDAN

Werin em zargotina xwe ji pişaftinê rizgar bikin

Roj bi roj navgînê kapîtalîst û bandora pişavtinê zargotina me ji ser hişê mirovan dibe. Lê hêj ne dereng e. Çendan saziyên me yên hunerî û çandî hene. Enstituya Kurdi ya Stenbolê heye.

Di bin banê wê de xebatê lêkolîn û lêgerîna li ser berhemên zargotinê bi rihetî dikarin pêk werin.

Ro tu ji kîjan şair, çîroknivîs, romannivîs, lêkolinerê kurd der barê çand û hunera kurdi de tiştinan bipirsî, ew dê pêşî bibêje: "Folklorâ kurdi pir dewlemend e." Ji xwe ev tesbiteke di cihê xwe de ye.

Zanyariya folklorê, jiyana neteweyekê; berhemên çandî, kevneşop, bîr û bawerî, tore, müzik, lîstik, çîrok, gotinên mezinan, metelok, tiştonek, bijîşkiya gelî ango çanda gel ya madî û manevî vedikole. Têkileyenî di navbera wan de dinirxîne, pirsgirêka çavkanî, guherîn û bipêşv birinê çareser dike, zagon, teorî, encam û prensîban derdixe holê.

Li hemû deverên dinyayê edebiyat, şîr, roman û tiyatroya modern bi zargotinê, bi folklorê hatine xweyîkirin.

Heta bi vir, her kes li hev dike, herkes hemfirî

kir e. Lê mixabin ji bo ku ev xezîne neyê windakîrin, xebateke bi plan û proje, xebateke bi rîk û pêk tûne ye.

Gelek

cîwamîr, bi tena serê xwe, tiştê ku jê tê dîkin. Çîrokin, gotinên pêşîyan, û hwd. têne berhevîkirin. Arşîvkîrin, nirxandin, berhevîkirineke xurt tune. Roj bi roj navgînê kapîtalîst û bandora pişavtinê zargotina me ji ser hişê mirovan dibe. Şerê azadiyê dikare, ruhê mirov azad bike, dikare mirov ji bin bando ra ramyarî ya mijokatiyê biparêze, lê bi serê xwe nikare gotinekê, stranekê, heyranokekê, listikeke zarakan bigihîjine pêşerojê.

Hêj ne dereng e. Çendan saziyên me yên hunerî û çandî hene. Enstituya Kurdi ya Stenbolê heye. Di bin banê wê de xebatê

lêkolîn û lêgerîna li ser berhemên zargotinê bi rihetî dikarin pêk werin.

Dilêن ser ên di girtîgehan de yên ku li welet bi peywir in, xebatkarêna saziyên çand û hunerî dikarin li der û dora xwe binêrin, hene ci tiştê ku bêhna kurdîtiyê jê tê binivîsin, qeyd bikin, têxin kamera û kasetan. Her kes li gorî mercen xwe dikare, vê dewlemendiyê wekî xelatêkê, wekî sêvesorekê ji nifşen diwarojê re bihêlin.

Belkî zêde girîng neyê dîtin û biçûk bixuyê, lê, xelaskirina peyvekê, gotinekê, biwêjekê wekî livbaziyekê ye. Zargotin wekî kaniyê ye. Di pêşerojê de hemû hunermend û ciwamîren ku bi çandê re mijûl dibin, dê ji vê ava hunik û zelal vexwin.

Dibe ku bala gelek kesan kişandibe, heta

n i h a
kovare-
ke folk-
l o r i k
derne-
ketiye.
Ku he-
be û me
nebihîs-
tibe bila
xwedî-
yê vê
k e d ê
me bi-
bexşî-
nin. ez
b a w e-

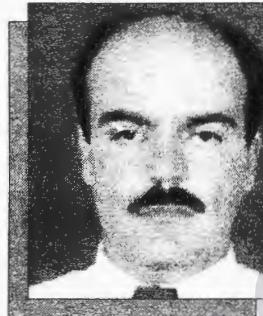
rim ku iro merc û derfetê deranîna kovareke zargotinê hene.

Wekî encam dikare were gotin ku her weletparêz, karê wî ci be bila bibe, bêhtir jî keseñ ku dêhna wan li ser vî warî ye û pê re eleqedar in; dikarin nirxên kurdi yên ku di jiyana xwe ya rojane de bi ber çav û guhêne wî dikevin, berhev bike, binivîse, qeyd bike û ji Enstituya Stenbolê re, bişîne. Enstitu ji dikare van berheman arşîv bike, binirxîne, kovara zargotinê derxe û vê kaniyê pêşkeşî gel û ronakbiran bike.

HESEN ZINAR

TÎŞK

BEKIR BAHÖZ

Helebce

Helebce yekek e le şare dêrînekanî Kurdistan, dekewête binarî çiyay Şinirwê le rojhelatî şarî Silêmanî. Şiwênenî em şare le jiyanî abûrî, kulturî û siyasi gelakeman da diyar e. Le serdemî rijêmî Bassî faşî da nawçey Hewraman çend carêk ber hêriş û bombaran kewtiwe, salî 1974 firokekanî rijêm bombaraniyan kird û ziyanêkî giyanî û malî zoriyan be danıştiwanî herêmeke geyand.

Belam bordumanî Helebce le salî 1988 da wekû caranî tir be bêdengî têneperî, em careyan Helebce bû be nasnameyekî cîhanî bo gelî kurd, çunke tawan ewende dirindane bû, ewende barberiyane û faşiyane bû, tenanet ew welataney çekî kîmyayıyan be Iraq dabû, neyantiwanî lêy bêdeng bin.

Em careyan jimarey şêhîdan jimareyekî asayî nebû, daristanek şêhîd rakişan, daristanek cigergoşe ke hîway diwaroj bûn helpirûkan, daristanek dayik giriyan girt.

Mal be malî Helebce bû be çire dûkel û merg temekî telxî be ser. Helebce û dewrûberekey da raxist 16,17 û 18 yadarî salî 1988 firoke cengiyekanî Iraq mergiyan kirde diyarî, îtir Iraq lew rojewe neyiwanî perde bikêşêt be ser tawanekanî da, çunke şehidekanî Helebce dengî kurdiyan be cîhan geyand û wîjdanî mirovayetiyan hejand.

Ewey cêgay dax e hêsta tawanbaranî komelkûjî Helebce dadgayî nekravin. Ewaney destiyan be xwêni şêhîdanî Helebce sûr e, wek berzekî banan boy derçûn û ta êsta estêrey jiyanîyan le asmanî tawanekaniyan de dedirewşeteewe.

Ta dîmenî şêhîdanî Helebce wîjdanî nûstûy mirovateyî le xew bêdar nekird, zil hêzakan derbarey Helebce nehatine go. Gelo bo çî deyarwîstew tawane bê wêneyey çerxî bîstem bixene jêr lêwewe.

Le welam da delêyn çunke rijêmî refart faşî Baxdâd perwerdey zil hêzakan xoyan bû. Her ewanîş tiwanay berhemhênanî çekî kîmyawî û corekanî tirî çekî be komelkûjîyan bo dabîn kirdibû.

Belam her wekû basman kird, tawaneke ewende karîger bû ke perdey le ser hemû rûwe reşekan la da û dîmenî mindalî tasawî Helebce giwêzayewe bo her bistekî em cîhane.

Gotinên pêşîyan

- Av di golan de genî dibe
- Mîrata rastiyê derhemek jahr pê ve ye
- Di pê ewran re baran tê, pê tengahiyê firehî tê
- Nikaribûn rehetiya can e
- Gerek mirov nigê xwe li gor lihêfa xwe ramedîne
- Qîza bide mîrê çê, şûrê xwe li ser bide
- Zikê tê hay ji yê birçî tune ye
- Malê çêke ne ji ewladê çê, ne ji yê xerab re
- Kûrmê darê ne ji darê be, nikare qul bike
- Çêlikê mahra bêjahr nabe
- Çeyî ne bi pera ye
- Rê ji dila nahre
- Derdê kezebê da ser neqebê
- Berxê çê di ber kozê de xuya ye
- Lîv ji diranan re zêde ye
- Çêkîro bi xwe kiro, xerabkîro bi xwe kiro
- Tu avê nexî cilê(cirê), rohnî nake
- Pêk gavan tîne
- Giriyê her kesî li ser her kesî tê
- Piçik piçik dehere ber kuçik
- Li te ahd, li min mirad
- Tu ci biçînî, tê wî hilînî
- Di bêjingê de dottiye, di seradê de meyandî ye
- Derdê qerêş, av here ser êş
- Zimanê zêde, ezabê xwediyê xwe ye
- Me ker guraye, maye terî
- Tu parî mecû nahre xwarê
- Tu tahjiya bîqusîne nabe kûçik
- Reviyê beradayî ji şêrê girêdayî çêtir e
- Kî hat mîrî rakir ê hat taziyê
- Tu zor bide mirîşkê, tê hêkê jê derxe
- Heçî yê berê, gula zerê
- Neqeba xerab mala mere ye
- Her ketinek rabûnek e
- Quloç bi kera neyê, dibêjin em tim dahşik in
- Tiştê çû haho neke, tiştê hat hê hê neke
- Tiştê çû nedî li dû
- Kata nebîr wê bive dar
- Gwîz bi gwîz dagirt hîz û kîz
- Bi hespê hevalan mirov tim peya ye
- Ez dibêjim ez xadim im, tu dibejî çend qîz û lawêne hene
- Tirs nîvê mîraniyê ye
- Xwes dibe dewsa xencera, xwes nabe dewsa xebera
- Şivanî karê hesinî ye
- Roj bi rihiñê nahre ava
- Roj dehere, qeza nahre
- Nokê herî li kokê
- Hêstirêñ çava bi deyn e
- Mirin hespa boz e, li ber deriyê her kesî ye
- Şîrfiniya hespê ji ceh e
- Mirov dan nava avê, ha li gizokê ha li çokê
- Emrê çûyî venagere
- Berîka feqîra tim bîqul e
- Aqlê kêm xwediyê xwe şerpeze dike
- Ewlâdê çê serweta bavê xwe ye
- Neke şerê kesa, nayê şerê nevsâ
- Deng ji destê tenê nayê
- Tirî bi sebrê dibe helaw
- Tu kera li cem hev girêde wê ji hev bielimê tir û fisa
- Çav sûretê dila ye
- Feydeya gavana lêsarbûna kera ye
- Ez her singekî dikutim tu tûrekî pêv dadike
- Tu dibêje gazî tu dibêje gazî û hawar
- Çav teres e, dest mîrxas e
- Çê nenas, bike pars
- Çavê li deriya xwelî li seriya
- Beza kîrgo heta ber derî ye

- Dilê bi xezeb nagihêne mirada
- Berû dayê bizinê dest qaçıkê daye
- Her bayê hat tu ser keve, her ava hat tu li ber keve, tê her hasil û müsîlêd derkeve
- Reva pisikê heta ber kadînê
- Arfîka tenûra, serê pismama û gir û hûra
- Pivazê nexwe bin ji te nayê
- Cêhê agir lê tunêbe dû jê nahre
- Roviyê kone bi her çar nigan dikeve feqê
- Mirovê xerab du cara şer dixwaze
- Dengê defê ji dûr ve xwes tê
- Mirov ne di nav şer de be, mirov mîr e
- Ji aziban re jin berdanî rehet e
- È bi hêrs rabin, wê bi ziyan rûnên
- Tira me bi deng e
- Bila şansa mere heba çavekî mere tuneba
- Ji tîrsa zana Xweda bir ezmana
- Mala bêsermiyan wek pezê bêşivan e
- È sucdar be dixwaze ji xwe ra hevala çêbike
- È nexwe nikare bide
- Ker di eriyê de keve, ji xwedî bezatir tune ye
- Qantir di cihê teng de tê zevtkirin
- Mal berê ne tu mal bû, mîvanan rê kirê betal bû
- Mîvan ji mîvana ne xwes bû, mazûban ji her dû ca ne xwes bû
- Çiya bi guh e
- Serê hezar newali newalek e, serê hezar galgalî ge galek e
- Kirinek ji hezar gotinî çêtir e
- Rî dibi hust, lê dijimin nabe dost
- Zistanî mahr mahriya xwe ji qula dernayê
- Peyva xwes bihara dila ye
- Aqil seriya de ye, ne di riya de ye
- Peyva xwes mahra ji qula dikişine
- Hustek nezanî û metrek xîzanî
- Biratî bi bara, hesab bi misqala
- Dilê gedafî ji her tiştî çêtir e
- Axa bi xulamê, xulam bi tütikê
- Nah bi xwê, xwê bi tâhm
- Ro hatiye delava, maye dewê xeraba
- Ya wê şîvîn bikuje ya wê pez biqelihîne
- Hevalê xwe ji mir bêje, ezz zanibim tu kî ye
- Dujminê mere nabe dostê mere
- Dujminê zane ji dostê nezan çêtir e
- Dest ser destâ re ye
- Xew û mirin yek e
- Serî dikevê, dawî xeber tê
- Golikek navê garanekê xera dike
- Kevirê xwe bera ber dilê xwe daye
- Kevirê havînê bavije binê kulînê
- Got tu li çi digerî, got ez li ronahiya çavan digerim sahidê rîvî ji dêla rovî ye
- Ji xezalê bezatir tune ye ji qismetê xwe bêtir nikare bixwe
- Kêla mana tije nabe
- Mal ne tu mal bû, tew terezê lê xist
- Netîrsî ji ava xuş xuş, bitîrsî ji ava nerme
- Zava kerê xezûra ye
- Gotin û kirin nabe yek
- Serê mere nêse, mere paça lê bigerîne
- Çav tîrsonek, dest û nik mîrxas e
- Kes naakevî tîrba kesî
- Ça (çiya) bilind e, heyî rê pê keve
- Kes nikare nisibê kesî buxwe
- Mîrê tîrsonek sîngê gewr nabîne
- Feyda tîrsî ji bona mirinê tune ye
- Bûkê nezar û ne ziman e, xwesû ne din û ne iman e
- Aşıqa mala xwe bi rûniştandine xera kiriye
- Aşıq birçî dibe, qala nanê daweta dike
- Ji pira pir dehere, ji hindika hindik dehere
- Şêwir ji mewûjan xwestir e
- Bi dîna bişewîre, car ji wek xwe bike
- Serê çô ji bi gû ye, binê çô ji bi gû ye
- Tahtê te lê rîd, baranê sût
- Te hilafî kir mi ji keva lêxist
- Gerek meriv girê xwe bi destê xwe bixurîne
- Xwediyê sebrê milükê misrê
- Xwediyê heq timi sultân e
- Bira li şaristana be, ne li goristana be
- Kesê malê wî hebe hemû kes jê re xal e
- Serê guri tim di bin kum de ye
- Kes nabêje dewê min tîr e
- Ziman ji xwadiyê xwe re xerab nabêje
- Ne ji fesada be gur û mîh wê teyde biçérin
- Rovî nare quî, hejî li dû xwe digihîjne
- Karê sibê qeyd e, yê êvarê seyd e
- Qumaşê baş ji bajarê xwe dernakeve
- Çav ji çavan fedî dike
- Dest destâ dişo, dest vedigere dev û rû dişo
- Paqîjî nîvî imanî ye
- È mîr dike wezîr jin e, yê mîr dike rezîl jin e
- Mal qoçê mîra ye
- Mal reha cîn e
- Çek (kinc) ne ê herkesî ye, nefş ê herkesî ye
- Xwedê çiya dibîne, berfê lê dîbarîne
- Kîrgo çiqas xwe lahnê pîs bike, wê timi bireve
- Pisik ne li malê be, müşk dibêje ez ebdurrehman im
- Zor zane, zêr zane
- Peyva pir ji mîrikê ahmaq re ye
- Li zika xist, got ay pişta min
- Kar bazine zêrînî ye di destê mirov de ye
- Bila şîn di malê de be, bila şer ne di malê de be
- Mirov ber tavê be sî yê xweber wer ser mirov
- Pişti tengahiyê tim firehî ye
- Mirov zîna dike, bi dê û xwehê xwe re nake
- Av ava çûka, peyv peyva mezina ye
- Tu sergîn bidin mistê, tu nan ji mistê bigre
- Seba hebek tîrî maserak rast dike
- Seba olçekêkê bênderek rast dike
- Mîrikê feqîr diranê wî di gebûlê de dişkê
- Bila navê mirov dernekeve, bila qûna mirov derkeve
- Kew xist qesefâ zêrînî got: Ax welat
- Gîhayê hêwşê tahl e
- Xerîbî ne tu çek e, pîw bazike xwe tê ra neke
- Xelkê xerîb ji mirov re nabe bav û kek
- Diya xelkê nabe diya mere
- Welatê xelkê nabe welatê mere
- Şam şekir e, welat jê xwestir e
- Dar dikevi kes nizanî berê darê di ku de ye
- Ha di hûr de ha di tûr de
- Çavê kör nebîj çavê min ê rohnî bide, ewê ji behca bimre
- Qencî dibe xerabî, lome dibe gome
- Kûçikê me dehere ber deriyê xelkê direyi
- Av vedikevî, dijimin venakevî
- Bipirsî ji xortê geriyayî û ji kalê zemana
- Tim û tim çêlek nayê dotin, her gotin nayê gotin
- Kar karê kera ye, siûd koşk û sera ye
- Mîr asê ye, kela asê ye
- Wek kerê ba li ber guha keve
- Heta mere birîndar nebe, mere hekîndar nabe
- Wek erebê çav gulîra keve

BERHEVAKAR: FIKRET NALÇIXAN

Di warê muzîka kurdî ya nûjen de

Çêjekê cihê: Min Ci Dî

Kaseta dawî ya Koçer "Min Ci Dî" xebateke cihêreng û balkêş e. Xebat wekî muzîka kurdî ya rockê dikare bê binavkirin. Hem stran ji aliyê melodiyan ve zengîn in û hem jî ahengeke xweş di navbera amûrân de hatiye çekirin.

Koçer, piştî xebata xwe ya pêşin "Şîna Wedat" ku çar sal di ser re bihuriye, îcar bi xebateke cihêreng "Min Ci dî" derkete pêşberî guhdarên muzîka kurdî. "Min Ci Dî", ji xebata berê cihêtir e.

Di "Min Ci Dî" de deh (10) stran hev; li her rûyekî pênc (5) heb: Zînê, Min Ci Dî, Evîna Min i, Gula Min, Bi-bêje, Bextê da Me, Hesreta Te, Were, Ci Bû û Serhildan.

Gotin û muzîka hemû stranan ên Koçer in. Parçe ji aliyê muzîkê ve ne yeknesak (monoton) in. Ji bilî strana "Serhildan" ku ew sirûd e û bi awayê rockê hatiye strandin, tev xwediyê-muzîkîn zengîn in. Di her parçayê de ji melodiyeke zêdetir melodi hene.

Direktoriya muzîkê Koçer bi xwe kiriye. Di kasete de Kazim Dersimi saz, Can Yeşilyurt piano û bass, Hay-

Koçer/ Min Ci Dî/ Koçer Production

dar qanûn, Cahit klasik û akustîk gîtar, Adem elektro gîtar, Eyub Hamîş mey, bilür û zirne, Kemal perkisyon (amûrîn'lêdan û jenî) bikar anîne. Kompitür programing klavye/drum jî dîsa ji aliyê Koçer ve hatiye amadekirin.

Koçer, di vê albûma xwe de giraniya xwe daye ser formên muzîka rockê, ku hinek bêhna popê jî xistiye berhemâsaz, Can Yeşilyurt piano û bass, Hay-

Naveroka stranan bi gelempêrî li ser gelşen civakî, evîn, şer û cengê ye. Naveroka strana "Min Ci Dî" şer û cenga li cîhanê ye. Ji sinorê neteweyî derkekiye.

Hin gotinê stranan sloganîk in, lê ji ber ku muzîka protest e, ev rews zêde nayê lomekirin.

Cendî ku şêwe û teşeyen ritm û melodiyan ne kurdî ne jî, awayê strînê û xencereya kurdî vê biyanîtiyê hinekî ji holê radikin. Ligel vê rewsê amûrên (enstrûmanên) ku ji muzîka kurdî re nas in, di xebatê de li pêş in. Ev yek jî dike ku rengê muzîka kurdî pirtir derkeve pêş û bala guhdaran bikişine ser xwe.

Bi rastî jî, bi awayekî zanebûn û ahengdar amûr (wekî elektro gîtar û qanûn) bi hev re hatine bikaranîn. Gava her du diavêjin ber hev û qanûn serif ji gîtarê distine ci xweş e...

Rîtmên stranan giran in, ji bili parçeya bi navê Serhildan. Ev yek jî dihêle ku guhdar li stranan guhdarî bikin. Yanê muzîka guhdarîkînê hatiye çêkirin.

Di warê muzîka kurdê de "Min Ci Dî" çêjekê (tehmeke)cihê ye û mirov bi hêsanî vê xebata hanê dikare bike nav koma etno-rockê.

M. RONAK

Hejmara 6'an a Jiyana Rewşen derket. Di vê hejmara de, giranî li ser nivîsê der barê Newrozê de ye. Deina adar tê gotin ji Newroz, serhildan, Kawayê Hemdem û tevkuiya Helebçeyê têr bîra kurdan.

Cend nivîsê li ser Newrozê ku di vê hejmara de cih girtine ev in: "Hunermendîya kurdan bi naskirina êgir dest pê dike" Deniz Yüce, "Newroz ya ku di koka her kulikê de vedibe" Müslüm Yücel, "Hunermendîn kurd jî her yek Newrozek in" Fevzi Bilge, "Newroza siltanî, jiyanê pê serê xwe hilan" Adnan Alp.

Dîsa vê hejmara de nivîsa Zana Farqînî "Hin taybetiyê deng û şêweyên stranîn me", ya Hasan Zinar "Setkêşê çîrok-nivîsiya Rûsî Çexov" û ya Hamdullah Bakî "Di jiyana Kurd de Huner û Hunermend" balkêş in.

Di vê hejmara de helbesteke li ser Helebçeyê cih girtiye. Ev helbest yekemîn nivîsa bi kurmanciya jêfîn e de kovarê de tê weşandin. Digel ku hinek nivîs ji tirkî hatine wergerandin jî hemû nivîs bi kurdî û rûpelîn kovarê ji hatine zêdekîrin.

Dizî an reaksiyon

CELALETTİN YÖYLER

Gelî xwendevanê birêz, hevalê delal, di Demokrasiya 6'ê rîben-dana 1997'an de, nûçeyek bi ser-nivîsa 'Kulî ya Acûn bi bûyer hate vekirin' hatweşandin. Dema ku em li naveroka wê nûçeyê mîze dikin, em rastî pir tiştîn ecêb tê. Yek ji wan ecêban ew'e, ku waliyê bajarê Şernexê bi ked, xwîdan û xebata şofêrê kamyonvanê: deverê 'Kulîyek' li ser navê xwe ava dike. A li ser vê rews û tevgera han a xirab, gotineke pêşiyêñ kurdan heye û dibêjin: "Tu van kapan li ser pişta kî biavêjî?" Ev peyva han, bi rastî ji peyveke pir biwate û girîng e. Lewre bi sedan sal in ku mêtînger û kedxwarêñ bi her awayî li ser pişta gelê kurd ê reben kapêñ xwe diavêjin. Ked û xebat a kurdan bûye, nav şan û pesindayîn jî, her ji bo kedxwar û mêtîngeran bûye. Bi rastî ev

qewmînêñ ku li wê deverê derdi kevine holê, ew pir giřîng û ecêb in. Lewra dema ku mirov bi huner û nirxîn xwe yên mirovahî, wan qewmînâ dixwaze binirxîne, mirov di bingeha wan qewmînâ de bi hezaran dek û dolabêñ dagirkerî û mêtîngerî yên li ser gelê kurd ê reben, bi wicdanekî paqij dikare bibîne. Belê bi wicdanekî paqij, ne bi dîtin û wicdanêñ bi gemar. Lewre belkî niha jî hinek kesen bêwicdanêñ ji nijada kesen wê deverê, dibêjin: "Acûn, guleyan ji bêrîka xwe der-naxîne û nateqînî." Lî ji bêrîka bi hezaran şofêrê kamyonan yên deverê deverê, yên rebenêñ ku bi şev û bi roj, li ser dîrekşîyonêñ kamyonnan xwe, bêxew û bêxwarin dimînîn, derdixîne. Şofêrê vê bûyera şêlandinê, bi devê xwe dipejîrinin û dibêjin: "Em şofêran dema ku ji başûrê Kurdistanê derbasî Bakur dîbin, waliyê Şerrexê di her derbasbûneke me de, mîlyonek pere ji me distîne. Em şofêr ji tîrsa ku mazotanîna me ji layê wali ve neyê qedex-ekirin, ji bêhemdî em van pereyan didin." Belê kamyonvan di her derbasbûnekê de mîlyonek pere didine walî. Wê gavê heke rojê sed kamyon derbas bin, dike sed mîlyon. Di mehekê de dike 3 mîlyar. Çawa ku tê zanîn kamyonvan, ji vê tevgerê nerazîne

û ji bêhemdî didin. Her wîsa "Serokê partiya Dayî istîman (Anavatêñ)" yê bajarê Şerrexê, ew jî dibêje: "Walî ji Partiya Riya Rast (DYP) re di xebite."

Belê gelî hevalêñ hêja, çawa ku di weşana rojname ya Demokrasiye de tê ditin, walî dibêje û idia dike ku wî ew pere bi xwîdana eniya xwe qezenc kiriye û li vê "külliye" yê xerc kiriye. Lî ev gotin ne rast e.

Weqfa ku bi navê "Külliya Acûn" hatiye avakîrin bi 2 km.'yî li dervayî bajarê Şerrexê ye. Di nav wê "külli" yê de 44 cihê kar, perwerdegeha Qurâ'a pîroz, Mizgeft û saunek û himam û eywana civînê û aramgehek heye. Walî dixwaze, vê külliye bi navê xwe, bi mewlûd bide vekirinê, ji Enqereyê û hinekî deverêñ rojava mewlûdxwanan û quranxwanan tîne Şerrexê û di 4 rî meha çile de külliya xwe bi Mewlûd dide vekirin.

Di wê şevê de kesen wê deverê, dikevin Külliye û 210 cot midasîn (pêlav) wan mewlûdxwanan û hevalêñ wan dîbin. A gelo ev birina 210 cot pêlav dizî ye, an reaksiyon e? Bi zanîna min ev bûyer ne dizî ye, reaksiyonâ li hemberî mêtîngerîya bi her awayî ye.

Çete û heykeltraş

Yek ji serkêşen çeteyan İbrahim Şahin ku hêzên dewletê lê digerin, lê ji ber "hevgiriya pîşeyî" (pê) nagirin, derket televîzyona Kanal 6'ye Mirov nizane ci navî li bernameya ku ew derketê, bike. Pêşî divê em çend navan ji bernamayê bi vî rengî re pêşniyaz bikin: Çimkî ew ne yekemin bername ye di vîwarî de. Bo nimûne axaf-

tina Behîç Kılıç a bi Sedat Bucak re ji gelekî nêzî vê bernameyê bû. Niha déma ez dibêjim bername ji gelekî ez pê xemgîn dibim, li rastê ne 'ber' heye û ne ji 'name', baştır e mirov ku bibêje 'berdanname'.

Ez dixwazim çend navên din pêşniyar jî bikim, ji bo ku ew kes jî, kesen ku lê temaşe dikin jî ji zehmetiya navandi-

nê rizgar bibin.

Dilêhevwxweşkirin, diberdilêhevrecûn, pesnname, xemahevkuşin, kujerparêzname, çeteparêzname û hwd.

Îcar piştî vê yekê em werin ser gotinê Şahin. Ew hê ji mirovan dike şûna ehmeqan û dide zanîn ku ew navê rasîn ê şîrîkê xwe (ez qala şîrîkatiya wan a di karê çetetiyê de nakim, qesta min

şîrîkatiya kirîvaniya zarokên Ziya Bandırmaoğlu û Ayhan Akcan e) nizane, wî wekî Mehmet Özbay dinase.

Li aliye din Şahin tiştekî balkes ji dibêje. Li gorî gotina wî dema Sedat Bucak û hevalên wî qeza kirine, li peywan erebeyeke din ji hebûye. Şahin di-de zanîn ku ew erebe ya PKK'yiyan bûye. Yanê li gorî vê gotinê, PKK'ê bûyera Susurlukê derxistiye holê. Gerçî li gorî gotina Tansu Çillerê, ew gotin zêdetir cihê baweriyyê ye, lewre Tansu Çillerê çêlî (behsa) helikopterên PKK'ê kiribû. Ji aliye din ve ji ev gotin di cihê xwe de ye. Hûnê bibêjin çima? Ez çimayê ji bi helbesteke di qalibê helbesta Cigirê Serokê Meclisa Tirk Yasin Hatipoğlu de bibêjim:

Beramberî her tariyê

Ronahiye heye.

Rast e her tişt bi alozî û kêse ye

Lê ji her kêşeyê re çareyek heye.

Li hin deran dengê paşa diçe erşa

Berê mirovan didin hevraz û kaşa

Li hemberî gel gurêz û faş in

Lê cih tê, kerê teriqol û cehş in.

Divê bê zanîn ku her aş bi qeras e,

Ü şores jêhatitirîn heykeltaş e.

QELEMŞÜR ÇETENAS

BIXELAT...

Resimler İşlevler İstekler Hizmet	A	Görülebilirlik Hizmet	E	Gökbâr Hizmet	FÜ	Xemîne Lang	P	Grene	B	Dewletçî Afîkî
Orta Düzen	A	1	E	1	FÜ	1	P	1	B	1
Orta Düzen	M	1	E	1	PA	1	A	1	I	1
Orta Düzen	M	1	E	1	PA	1	A	1	Z	1
Orta Düzen	Ü	1	V	1	N	1	O	1	R	1
Orta Düzen	D	1	T	1	D	1	A	1	S	1
Orta Düzen	Ü	1	D	1	A	1	S	1	A	1
Orta Düzen	D	1	T	1	D	1	A	1	Y	1
Orta Düzen	T	1	K	1	A	1	R	1	S	1
Orta Düzen	P	1	R	1	K	1	A	1	R	1
Orta Düzen	P	1	R	1	O	1	Z	1	K	1
Orta Düzen	G	1	U	1	H	1	E	1	S	1
Orta Düzen	U	1	R	1	E	1	S	1	T	1
Orta Düzen	R	1	T	1	H	1	E	1	S	1
Orta Düzen	T	1	A	1	S	1	T	1	T	1
Orta Düzen	A	1	N	1	A	1	T	1	A	1
Orta Düzen	S	1	N	1	T	1	A	1	L	1
Orta Düzen	A	1	S	1	T	1	N	1	K	1
Orta Düzen	S	1	T	1	N	1	T	1	A	1
Orta Düzen	F	1	E	1	R	1	E	1	Z	1
Orta Düzen	E	1	R	1	E	1	Z	1	E	1
Orta Düzen	F	1	E	1	R	1	E	1	Z	1
Orta Düzen	E	1	R	1	E	1	Z	1	E	1
Orta Düzen	F	1	E	1	R	1	E	1	Z	1
Orta Düzen	E	1	R	1	E	1	Z	1	E	1
Orta Düzen	F	1	E	1	R	1	E	1	Z	1
Orta Düzen	E	1	R	1	E	1	Z	1	E	1
Orta Düzen	F	1	E	1	R	1	E	1	Z	1
Orta Düzen	E	1	R	1	E	1	Z	1	E	1
Orta Düzen	F	1	E	1	R	1	E	1	Z	1
Orta Düzen	E	1	R	1	E	1	Z	1	E	1
Orta Düzen	F	1	E	1	R	1	E	1	Z	1
Orta Düzen	E	1	R	1	E	1	Z	1	E	1
Orta Düzen	F	1	E	1	R	1	E	1	Z	1
Orta Düzen	E	1	R	1	E	1	Z	1	E	1
Orta Düzen	F	1	E	1	R	1	E	1	Z	1
Orta Düzen	E	1	R	1	E	1	Z	1	E	1
Orta Düzen	F	1	E	1	R	1	E	1	Z	1
Orta Düzen	E	1	R	1	E	1	Z	1	E	1
Orta Düzen	F	1	E	1	R	1	E	1	Z	1
Orta Düzen	E	1	R	1	E	1	Z	1	E	1
Orta Düzen	F	1	E	1	R	1	E	1	Z	1
Orta Düzen	E	1	R	1	E	1	Z	1	E	1
Orta Düzen	F	1	E	1	R	1	E	1	Z	1
Orta Düzen	E	1	R	1	E	1	Z	1	E	1
Orta Düzen	F	1	E	1	R	1	E	1	Z	1
Orta Düzen	E	1	R	1	E	1	Z	1	E	1
Orta Düzen	F	1	E	1	R	1	E	1	Z	1
Orta Düzen	E	1	R	1	E	1	Z	1	E	1
Orta Düzen	F	1	E	1	R	1	E	1	Z	1
Orta Düzen	E	1	R	1	E	1	Z	1	E	1
Orta Düzen	F	1	E	1	R	1	E	1	Z	1
Orta Düzen	E	1	R	1	E	1	Z	1	E	1
Orta Düzen	F	1	E	1	R	1	E	1	Z	1
Orta Düzen	E	1	R	1	E	1	Z	1	E	1
Orta Düzen	F	1	E	1	R	1	E	1	Z	1
Orta Düzen	E	1	R	1	E	1	Z	1	E	1
Orta Düzen	F	1	E	1	R	1	E	1	Z	1
Orta Düzen	E	1	R	1	E	1	Z	1	E	1
Orta Düzen	F	1	E	1	R	1	E	1	Z	1
Orta Düzen	E	1	R	1	E	1	Z	1	E	1
Orta Düzen	F	1	E	1	R	1	E	1	Z	1
Orta Düzen	E	1	R	1	E	1	Z	1	E	1
Orta Düzen	F	1	E	1	R	1	E	1	Z	1
Orta Düzen	E	1	R	1	E	1	Z	1	E	1
Orta Düzen	F	1	E	1	R	1	E	1	Z	1
Orta Düzen	E	1	R	1	E	1	Z	1	E	1
Orta Düzen	F	1	E	1	R	1	E	1	Z	1
Orta Düzen	E	1	R	1	E	1	Z	1	E	1
Orta Düzen	F	1	E	1	R	1	E	1	Z	1
Orta Düzen	E	1	R	1	E	1	Z	1	E	1
Orta Düzen	F	1	E	1	R	1	E	1	Z	1
Orta Düzen	E	1	R	1	E	1	Z	1	E	1
Orta Düzen	F	1	E	1	R	1	E	1	Z	1
Orta Düzen	E	1	R	1	E	1	Z	1	E	1
Orta Düzen	F	1	E	1	R	1	E	1	Z	1
Orta Düzen	E	1	R	1	E	1	Z	1	E	1
Orta Düzen	F	1	E	1	R	1	E	1	Z	1
Orta Düzen	E	1	R	1	E	1	Z	1	E	1
Orta Düzen	F	1	E	1	R	1	E	1	Z	1
Orta Düzen	E	1	R	1	E	1	Z	1	E	1
Orta Düzen	F	1	E	1	R	1	E	1	Z	1
Orta Düzen	E	1	R	1	E	1	Z	1	E	1
Orta Düzen	F	1	E	1	R	1	E	1	Z	1
Orta Düzen	E	1	R	1	E	1	Z	1	E	1
Orta Düzen	F	1	E	1	R	1	E	1	Z	1
Orta Düzen	E	1	R	1	E	1	Z	1	E	1
Orta Düzen	F	1	E	1	R	1	E	1	Z	1
Orta Düzen	E	1	R	1	E	1	Z	1	E	1
Orta Düzen	F	1	E	1	R	1	E	1	Z	1
Orta Düzen	E	1	R	1	E	1	Z	1	E	1
Orta Düzen	F	1	E	1	R	1	E	1	Z	1
Orta Düzen	E	1	R	1	E	1	Z	1	E	1
Orta Düzen	F	1	E	1	R	1	E	1	Z	1
Orta Düzen	E	1	R	1	E	1	Z	1	E	1
Orta Düzen	F	1	E	1	R	1	E	1	Z	1
Orta Düzen	E	1	R	1	E	1	Z	1	E	1
Orta Düzen	F	1	E	1	R	1	E	1	Z	1
Orta Düzen	E	1	R	1	E	1	Z	1	E	1
Orta Düzen	F	1	E	1	R	1	E	1	Z	1
Orta Düzen										

'Şer civaka tirk gemarı dike'

Dog. Dr. Haluk Gerger, roja 9'ê adarê li NÇM'ya Edeneyê bi navê "Li Tirkiyê yê Çavkaniyên Buhranan" semînerek da. Semîner ji du beşan pêk hat. Di beşa yekemîn de Gerger axiv û di ya duymen de jîpîrsen guhdaran bersivandin. Ji du sedî zêdetir kes besdari vê semînêrê bûn, gelek kesi jî li ser banê avahiyê bi saya hoparloran li semînerê guhdarî kir.

Haluk Gerger, mijarên mîna şerê qirêjî tê sirêni wî, tîrsa rayedarên dewletê, pirsgirêkên gelê kurd û tirk, Susurluk û li ser rapora TUSIAD'ê rawestiya û analîzîn balkêş kirin. Ji van analîz û şîroveyên Haluk Gerger çend noten balkêş:

● Li hemberî şerê qirêjî rayedarên dewletê gava ku nikaribin sistemê bi rê ve bibin, tîrsa wan dest pê dike. Ji ber vê tîrsê jî dest bi şidetê dîkin. Ji ber şidet jî her ku diçe alozî dest pê dike. Gelek caran jî rayedar û rîveberêna faşist, li hemberî çareseriya pirsgirêkan serhişkiyê dîkin, ji ber vê ïnadê jî ji aliyê siyasi û exlaqî ve têkçûn çêdibe. Têkçûn jî bi xwe re tasfiyea dewletê tîne.

Şerê qirêjî ne bi tenê li ser gelê kurd e, her wiha li ser gelê tirk jî bandora xwe nîşan dide. Dema dewlet hewl dide xwe ku rê li ber mafen gelê kurd bigire, tu bikî nekî wê rê li ber gelê tirk jî were girtin. Jixwe gelê kurd her roj di bin tesîra şer de berdêlîn giran dide, her cureyê metodên dij-mirovî li ser wan têne ceribandin. Lî dewlet van yekan ji gelê tirk re dixwaze şîtin nîşan bide. Ango dixwaze şidetê li gelê tirk

Artêş û polisan têrê nekir tûmîn taybet, cerdevanê xwînfiroş, diz û qatil afirandin. Ji van saziyan re şidet, hiqûq, berjewendî hatin raxistin. Çiqas wan xwîn rijandin ew qas jî perê birin.

empoze bike, ji bo ku li dijî kirinan ew li çepikan bixe. Ew gelên ku li hemberî şidetê ranebe, di dawiyê de wê xwe di nav taltûkeya herî mezin de bibine. Kesên bi vî rengî, pêşî mîrovahîya di dilê xwe de dikujin, pişt re jî mîrovahîya dendorâ xwe.

● Li Tirkiyeyê qirêjiya însanî heye, însanîn paqîj û saf, ji bo sistemê neyar in. Maçen futbolê ji însan re mîna 'şer' didine nişandan. Tê xwestin ku, şovenîzm û mîltarîzm di mejiyan de cihê xwe bigire.

● Ronakbûren tirk di xewneke giran de ne. Cihê ku li dijî faşizm û mîltarîzmê derkevin, dimeşin "Anıtkabir"ê û merşâ "Dağ başını du man almış" dibêjin. Rewşenbûri ji vê zîhniyetê dûr e.

● Ew kesê ku şidetê rexne bike, aştiyê bixwaze, mafen kurdan bîne ziman, biratiya gelan bixwaze, xwe di girtigehê de dibîne, dibe hedefîa infazîn bêdarazî, demxeya terorîstî û xayîniyê dixwe.

● Salê 10-15 milyar dollar li şerê qirêjî diç. Ev pere ji berîka kedkar, belengazan derdikeve. Lî gelê kurd û tirk ne bi tenê ji pereyî xwe mehrûm dibe. Ji ber şerê qirêjî, ji canê xwe, ji malê xwe, ji xwîna xwe dîbin. Ji ber vî şerê qirêjî dewlet êdi nikare faîzen deynê xwe jî bide.

Artêş û polisan têrê nekir tûmîn taybet, cer-

devanê xwînfiroş, diz û qatil afirandin. Ji van saziyan re şidet, hiqûq, berjewendî hatin raxistin. Çiqas wan xwîn rijandin ew qas jî perê birin. Marê biçük iro bûye koremar û êdi bûye ku bi xwediye xwe vedide. Ev yek jî, di dawiyê de wê tasfiyea dewletê bîne.

● Tirkîye li ser rûyê cihanê, ji çend dewletan yek e ku tu prestijî wê nemaye. Ji weziran bigirin heta serokwezîr û sorkkomarê, li Ewrûpayê tu qedr û qîmeta wan nîn e.

Diplomasiya kurd, li tevahîya cihanê ji bo rayedar û karbîdesten tirk, bûye kelem û asten-geke mezin.

● Niyeta TUSIAD'ê tevî rapora wan a demokratik(!) jî ne baş e. Sabancı li Amerikayê dibêje "Divê li Tirkiyeyê cezayîn idamê hebe, pişt re jî dibêje rapora TUSIAD'ê ji bo demokrasî û mafen mirovan pêwist e." Ev durûti ye. Tişten ku iro TUSIAD dibêje, ev 70 salê ku em dibêjin. Ji bo vê yekê me şehîd dane. Eger hurmeta TUSIAD'ê ji vê yekê re hebe, bila were, em bi hev re riya çareseriye bibinîn.

● Li Tirkiyeyê divê kurdên mazlûm û kedîkaren tirk dest bidin hev, bihevrebûneke ji dil û can pêk bînin. Ji bo vê jî bêhtir têkoşîn pêwist e, hêz û piştigîrî pêwist e. Eger ev tiş werin kirin, xelasî jî nêzik e.

SALIHÎ KEVIRBİRÎ / ÇUKUROVA

ajal: sewal, teba heywan
aramî: istikrar
ast: seviye, mustewa, doşa (düzey)
babet: mijar, mewzû (konu)
bes: pişk, qism (bölüm)
binêtar: bingeh, binyat
bi gelemperi: bi giştî (genelde)
cîhêreng: cuda (farklı)
çak: baş, rind, qenc
çej: tehm, ekil (tad)
çema stû: patika stû, gapir (ense)
dagerfin: dönüşme
dijber: muxalîf (karşılık)
dirb: rê (rê û dirb=yol)
diyax: dayanma, direnme

Ferhengok

dîmen: xuyang (görüntü)
erîfî: pozitif (olumlu)
gelş: pirsgirêk, mesele, kese
gengaz: pêkan, mimkûn
hemwelati: welatî (vatandas)
hevalbendî: ittifâq
hincet: bahane
hêman: unsur (öge)
herfa kelijîmê: kaynaştırma harfi
hoy: sedem, eger, sebep
jêderk: kan, çavkanî (kaynak)
kap: (aşık kemiği)
kirû: diyarde (olgu)

komelkuji: tevkujî, qetliam
konevanî: ramyari, siyasi
lomekirin: (kinamak)
metirsî: endise
nehînî: veşarî, nepenî (gizli)
nirx: hêjahî (değer)
nûser: nivîskar (yazar)
peyker: heykel
pêdîvî: hewceyî (ihtiyaç)
pêl: şepol (dalga)
pêşanîdan: nîşandan, raydan nimandîn
raberkirin: rapêskirin
rist: rol
serdem: çax
sereta: prensib

Bî Kawayê Hemdem re Newroz bû vejîna kurdan

Dîsa Newrozek li
me kurdan bû
mêvan;
sersaleke nû û
destpêka
jiyanek nû.
Dewleta tirk hem
li cejna kurdan
xwedî dertê û
hem jî bi darê
zorê bi tirkan
dide pîrozkirin.
Lê gelê kurd ku
ew qas şehîd
dane di riya wê
de, vê nirxa xwe
ya neteweyî bi
dest dewletê re
bername.

MAZLUM DOĞAN RAHSAN DEMİREL NILGÜN YILDIRIM BEDRİYE TAŞ

Rojen şahî û dîlanan li Kurdistanê tehmake cihê didin mirov. Taybetiyeke her dîlan govend û roja pîroz heye, sembola her rojekê û taybetiya her sembolekê jî cihê ye. Rojeke ku pîroz tê qebûlkin jî Newroz e, sembola Newrozê jî agir e. Newroz bi pêxistina agir tê pîrozkirin. Firdewsî di Şahnemeya xwe de li ser pîrozkirina Newrozê û destpêka Newrozê wiha nîvisandiye:

“Serkê Medan Keyhusrew li hemberi zilma Qralê Asurî Dehaq artêsekê ava dike û ser dide destpêkirin. Keyhusrew dikeve Nînovayê, Dehaq li wir dikuje û dewleta Medan ava dike. Ew roj, roja 21’ê adarê bû û ew rojê wekî destpêka sersala kurdan (nûroj, an jî newroz) tê pîrozkirin.”

Aliyê Newrozê yê mîtolojik jî heye. Qralê asûrî Dehaq mirovekî pîr zilimkar bûye û li ser milê wî du heb mar hebûne. Dehaq her roj du xortan dide kuştin û mîjûyê wan dide maran. Kawayê Hesinkar jî xortan ji destê wî xelas dike û dişine çiyê, li çiyê artêsekê ava dike, êrisi ser qiraliya Dehaq dike. Dehaq dikuje. Ew roj 21’ê adarê ye û wekî sersala kurdan Newroz (Nûroj) tê pîrozkirin. Taybetiyeke vê rojê jî ev e ku dirêjahiya roj û şev dibine wekî hev.

Bi vêxistina agir pîrozkirina Newroz jî, ji ber Hesinkariya Kawa tê kû li Kurdistanê kesên li ber agir nebe û di ser agir re baz nede wekî ku wî û Newroz pîroz nekîribe tê dîtin.

Pîrozbûna agir û sembolbûna wî ji

cihekî din jî tê. Kurd berê ji ola Zerdeş bûn, wekî tê zanîn di ola Zerdeş de agir pîroz e. Ji ber vê yekê jî sembola Newrozê agir e. Bêyi agir Newroz na'yê pîrozkirin, bêyi Newrozê jî li ber agir nayê listin. Sembola Newrozê pişti şerê Rizgariya Kurdistanê zêde bûn, bûne sembolên wisa ku bi tu awayî neyên jibîrkîn û tu kes nikaribe wan ji rûpelê dîrokê derxe, edeta li mîjûyê mirovan hâté nexşîrin ku bi hezaran sal nîfî bi xwe re derbasî hev û din bikin.

Agirê ku Mazlum Doğan, Zekiye Alkan, Rahsan Demirel, Bedriye Taş (Ronahi), Nilgün Yıldırım (Bêrîvan), di canê xwe de pê xistin rê li ber guharîna jiyanê vekir, iro Newroz bi wan tê pîrozkirin.

Mirov dema li salan û pîrozkirina newrozan dînihêre pîr tiştîn balkêş dertîn pêş mirov. Wekî berê li Kurdistanê bi taybetî kesên oldar nedîhîstîn ku mirov li ber agirê listikan bilîzin, digotin: ‘Li ber agir nayê listin, ew di dînê me de qedexe ye.’ Lê dema ku Newroz dihate pîrozkirin bi xwe jî li

ber agir rûdîniştin li ciwanan temaşe dikirin û pîrozkirina Newrozan jî tim û tim bi şev bû. Skeçen cur bi cur dihatin amedekirin, lê yek ji wan skeçen muxâlf nebûn gişk tiştîn pêkenî bûn.

Mazlûm li Zîndana Amedê di sala 1982’yan de awayê pîrozkirina Newrozê guherand. Êdî Newroz berxwedan bû, vejîn bû, serhildan bû.

Piştî sala 1985’an Newroz bi awayekî girseyî û siyasi hat pîrozkirin. Newroz ji gundan derket, êdî bû cejneke bajariyan jî. Pir mirovan êdî Newroz li bajaran bi roj pîroz dikirin, hem jî li hemberî dewletê. Berê di pîrozkirinan de jîn li cihekî, mîr li cihekî bûn, lê îcar gişk tev dimeşîyan û tev govend digirtin.

Di destpêka wan salan de ew qas pêkûti tune bû, her ku hejmara besdara zêde dibû, wehşet, qetliam û pê re jî xwe şewitandinê dest pê kir.

Li Cizîrê, Nisêbînê, Amedê bi hezaran mirov besdari pîrozkirina Newrozan dibûn û bi sedan hatine kuştin, bi sedan birîndar bûn.

Dewletê ew bûyer bi awayekî dinirxandin. Dewlet li rengê kesk, sor û zer xwedî derket, navê Newroza ku bi hezaran sal e kurd pîroz dikin jî kirev Nevruz. Van jî pere nekit, li derveye welêt û li welêt kurdan Newroz pîrozkirin û hê jî dikin.

Cejna kurdan ne bi tenê di Şahnameya Firdewsî de heye, her wiha di edebiyata kurdî de jî li ser pîrozkirina Newrozê wekî destpêka bîharê, sersala kurdan û mîtolojiya Kawa hatîye rawestin.

Ehmedê Xanî, pîrozkirina Newrozê wiha şîrove dike:
Roja ku di bûye id û Newroz
Tazîmê ji bo dema dilefroz
Sehrat û çîmen dikirine mesken
Beyda û dîmen dikiren gulzen

Melayê Cizîr jî wiha dibêje:
Ew ne ê sîqala dil e, daim li wê qala dil e
Newroz û sersala dil e, wextê hiltînîn ew strî

Pîremêrd jî bi awayekî din li ser Newrozê radiweste:
Newroz bû agirekî wihay xiste nîew cergewa
Lawan be esq ecün berew pîrî mergewa
Awa rojhîlat le bedenî berzî wulatewa
Xwêni gehid rengî sefeq edatewa

Dîsa Newrozeke me ya ku em nikarin bi serbestî û bi dilê xwe pîroz bikin hat, belkû dîsa bi dehan mirov werine kuştin, girtin, birîndarkirin. Lê wê her tim Newroz nebe cejna mirin û jiyan kurdan.

METİN AKSOY